

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės teisės katedra**

Vaido Kondrackio
V kurso, taikomosios jurisprudencijos
studijų atšakos studento

Magistro darbas

**Elektroniniai sandoriai: sudarymo teisiniai aspektai verslas verslui
aplinkoje pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisę**

Vadovas: asist. Mindaugas Civilka

Recenzentas: dr. Darius Sauliūnas

Vilnius 2008

Turinys

1. Įžanga	2
2. Internetas ir elektroninė komercija	5
2.1. Trumpa „tinklų tinklo“ istorija	5
2.2. Elektroninė komercija	6
2.3. Elektroninės komercijos rūšys	7
3. Tradicinių sandorių sudarymas.....	9
3.1. Oferta.....	11
3.3. Akceptas	14
3.4. Sutarties sudarymo momentas ir vieta.....	16
4. Išskirtinai elektroniniams sandoriams taikytinas reglamentavimas	19
4.1. Elektroninės komercijos direktyva ir Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas.	19
4.2. Elektroninis dokumentas	26
4.3. Elektroninio dokumento teisinė galia.....	28
5. Elektroninis parašas	30
5.1. Parašo formavimas naudojant viešųjų raktų infrastruktūrą.....	32
3.2. Parašo formavimas naudojant internetinės bankininkystės duomenis	34
3.3. Pasirašantis asmuo ir parašo naudotojas	36
3.4. Elektroninio parašo teisinė galia	38
3.5. Elektriniu parašu pasirašytų pranešimų teisinis vertinimas	39
6. Atskirų elektroninių sandorių rūšių teisinis įvertinimas ir problematika	41
6.1. EDI sandoriai.....	41
6.2. Sandorių, sudarytų EDI pagalba, teisinis vertinimas	43
6.3. Internetu sudaromi sandoriai.....	45
6.3.1. Pokalbių ir video konferencijų sandoriai ir jų teisinis vertinimas	45
6.3.2. Www sandoriai	45
6.3.3. Www sandorių teisinis vertinimas	46
6.3.4. Elektroninio pašto sandoriai ir jų teisinis vertinimas.....	49
6.5. Anonimiškumas elektroniniuose sandoriuose	52
7. Išvados.....	55
Santrauka.....	57
Literatūra.....	59

1. Įžanga

„Virtuali tikrovė turi tiek pat realybės, kiek ir virtualumo,“¹ todėl tarp įvykių gausos, kurie buvo svarbūs žengiant į XXI amžių, interneto fenomenas užima išskirtinę vietą.

Pristatytas kaip tikra revoliucija, internetas pakeitė tradicinį šiuolaikinės visuomenės bendravimą ir perkėlė jį į virtualią erdvę. „Tinklų tinklas“ pasiekė visas gyvenimo sritis: kultūrą, ekonomiką, teisę. Interneto dėka atsirado galimybės sudaryti sandorius, peržengiančius valstybės sienas, neiškeliant kojos iš namų. Kartu su naujomis sandorių sudarymo galimybėmis, iškilo būtinybė spręsti naujai atsiradusias problemas.

Pagrindinis šio darbo tikslas – išanalizuoti sandorių, sudaromų naudojant naujausias technologijas, teisinius aspektus:

- tokių sandorių reglamentavimą, jo skirtumus bei panašumus lyginant su tradiciniams² sandoriams taikytinomis taisyklėmis;
- elektroninio dokumento teisinę galią ir galimybes būti įrodinėjimo priemone teisme;
- šalies valios, sudaryti sandorį, išraiškas elektroniniuose sandoriuose – visų pirma vertinant elektroninio parašo galiojimą ir teisinę galią;
- ofertos ir akcepto pasireiškimą elektroninių būdu sudaromuose sandoriuose;
- elektroniniams sandoriams būdingą problematiką.

Dėl elektroninių sandorių įvairumo ir gausumo, bei ribotos darbo apimties, buvo nuspręsta darbe nagrinėti tik tą sandorių sudarymą, kuris pasireiškia verslas verslui (ang. – business to business/b2b) aplinkoje, žvelgiant į šiuos sandorius per Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės šaltinių prizmę. Kadangi Lietuva yra Europos Sąjungos valstybė narė – jos vidaus teisės aktai negali prieštarauti Europos sąjungos teisės aktams, todėl žymaus nagrinėtinų klausimų reguliavimo skirtumo, tarp šių dviejų subjektų išleisčių teisės aktų, negali būti. Atsižvelgiant į tai, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisinis reglamentavimas susijęs, su vienu ar kitu elektroninių sandorių sudarymo aspektu, bus aptariamas vienas šalia kito, neišskiriant jų į atskirus skirsnius.

Darbe nebus tirama elektroninių sandorių vykdymo, priverstinio įgyvendinimo, tarpininkų atsakomybės problematika, taip pat nuošalyje bus paliktas specifinis, su vartotojais sudaromų sandorių, intelektinės nuosavybės ir asmens duomenų apsaugos

¹. LÉVY, P. *Qu'est-ce que le virtuel? Paris: La Découverte*, 1995, p. 9.

² Tradiciniai sandoriai – susitarimai, sudaromi nenaudojant šiuolaikinių informacinių technologijų, t.y. bendraujant tiesiogiai, telefonu, paprastu paštu ir pan.

reglamentavimas. Į darbą nebus įtraukti ir tarptautinei privatinei teisei priskiriami klausimai.

Ieškant atsakymo į aukščiau pateiktus klausimus, darbe naudojamas loginis, indukcijos, dedukcijos, sisteminis, lyginamasis metodai. Šie metodai pasireiškia visame darbe: loginis, indukcijos ir dedukcijos – formuojant vienas ar kitas išvadas kiekvieno darbo skirsnio pabaigoje, sisteminiu ir lyginamuoju metodu tyrinėjami Lietuvos ir Europos Sąjungos bei užsienio šalių teisės aktai, reglamentuojantys paprastų ir elektroninių sandorių sudarymą.

Vienu ar kitu aspektu apie elektroninius sandorius yra rašę tiek užsienio, tiek Lietuvos autoriai, tarp kurių, paminėtini pirmosios lietuviškai išleistos knygos apie informacinių technologijų teisę autoriai³: T. Lamanauskas, D. Sauliūnas, šio darbo vadovas – M. Civilka ir kt.

Vadovėlis „Informacinių technologijų teisė“ yra vienas svarbiausių elektroninės komercijos doktrininų teisės šaltinių Lietuvoje, todėl, kai kurie vadovėlyje suformuluoti vertinimai, pateikiami ir šiame darbe.

Be minėto vadovėlio, šio darbo šaltiniai – internete randami straipsniai ir publikacijos, taip pat – informacinių technologijų teisės srityje išleisti teisės aktai: Elektroninio parašo direktyva⁴, Elektroninės komercijos direktyva⁵, Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas⁶, Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas⁷ ir kt. Kaip vienas iš šaltinių paminėtina ir V. Mikelėno lyginamoji studija sutarčių teisės klausimais⁸, bei civilinio kodekso komentarai⁹.

Šio darbo kontekste svarbūs ne tik Europos Sąjungos teisės aktai, bet ir kiti tarptautinės teisės šaltiniai reglamentuojantys elektroninių sandorių sudarymą –

³ CIVILKA, M., *et al. Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004, p. 209.

⁴ 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos (OL, 2000 L 013, p. 12 – 20).

⁵ 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) (OL, 2000 L 178, p. 1 – 16).

⁶ Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1827).

⁷ Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas (Valstybės žinios, 2006, Nr. 65 – 2380).

⁸ MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996.

⁹ MIKELĖNAS, Valentinas., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003.

UNCITRAL pavyzdinis elektroninio parašo įstatymas¹⁰, 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių¹¹.

Kadangi Europa neturi vieningo civilinio kodekso, analizuojant ofertos ir akcepto problematiką, bus atsižvelgiama ir į atskirų valstybių narių vidaus teisės nuostatas šiais klausimais.

Nuo ankstesnių, kitų autorių darbų, šis darbas išsiskiria tuo, jog jame tiriamas tradicinių ir elektroninių sandorių reglamentavimo skirtumai bei panašumai, analizuojamas elektroninės bankininkystės duomenimis paremtas elektroninio parašo galiojimas, detalai nagrinėjamas ofertos ir akcepto pasireiškimas atskiruose elektroniniuose sandoriuose bei su tuo susijusios problemos.

Kadangi bėgant laikui atsiranda vis naujesnės ir tobulesnės technologijos, kurios, kartu su savimi, atsineša vis naujesnių teorinių ir praktinių problemų – pasirinkta darbo tema yra nauja ir aktuali.

¹⁰ 1996 m. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos pavyzdinis elektroninės komercijos įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/05-89450_Ebook.pdf>.

¹¹ 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių (Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283).

2. Internetas ir elektroninė komercija

2.1. Trumpa „tinklų tinklo“ istorija

Nėra bendro interneto sąvokos apibrėžimo. Skirtingose valstybėse ši sąvoka turi skirtingus apibūdinimus.:

JAV „internetas“ – tai kompiuterinių ir telekomunikacinių įrenginių (prietaisų) kolektyvinė sandauga, siejanti įrenginius ir programinę įrangą, kurie apima tarpusavyje sujungtą pasaulinį tinklą, naudojančią ir veikiančią TCP/IP pagrindu (arba pagal kitus analogiškus protokolus), įgalinančią perduoti ir priimti visokios prigimties ir rūšies informaciją.¹²

Prancūzai „internetą“ apibrėžia kaip „visumą privačių ir viešų kompiuterių tinklų, kurie yra sujungti tarpusavyje bendro keitimosi informacija protokolo dėka“¹³. Prancūzai aiškina, jog internetas – tai „ne tik nauja žmonių bendravimo išraiškos forma, bet tarptautinė decentralizuota erdvė, kertanti valstybės sienas, erdvė, kur jokia valstybė, joks operatorius neturi galių valdyti visos visumos, tai erdvė, kur kiekvienas individas gali veikti, reikštis ir dirbti, tai erdvė – pilna laisvės.“¹⁴

Įdomu tai, jog Lietuvos Respublikoje – joks įstatyminio lygmens teisės aktas neįtvirtina interneto sąvokos apibrėžimo. Ją, tik netiesiogiai galima išvesti iš 2003 m. kovo 5 d. Vyriausybės nutarimo¹⁵. Jame internetas apibūdinamas kaip vienas iš bendros prieigos informacinių tinklų, tarptinklinės sąveikos protokolais vienijančių techninę įrangą (kompiuterius) ir tinklus, priklausančių informacijos išteklių ir telekomunikacijų paslaugų teikėjams, kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims.

Taigi, internetas paprastai apibrėžiamas kaip pasaulinė kompiuterių tinklų sistema, jungianti visuotinius ir vietinius kompiuterių tinklus.¹⁶

Interneto gimimas ir staigus išpopuliarėjimas buvo postūmis naujos komercinės erdvės atsiradimui. Vien 1994 m. įkurtos kompanijos „Netscape Communication Corp.“

¹² *Internet Tax Freedom Act* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-11-20]. Prieiga per internetą: <www.ecommercecommission.org>.

¹³ FALQUE-PIERROTIN Isabelle, *Internet et les réseaux numériques*, éd. s.l.: La documentation française 1998, p. 52.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ 2003 m. kovo 5 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2003, Nr. 24-1002).

¹⁶ Elektroninė enciklopedija [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Internetas>>.

atvejis yra geras viso to pavyzdys. Šios kompanijos programinė įranga „Mosaic“, sukurta jauno genijaus Mark Andressen, žymiai palengvinanti Web naudojimą, buvo platinama nemokamai. Įvesta į biržą 1995 m. rugpjūčio 9 d. „Netscape“ iki tos pačios dienos biržos uždarymo pasiekė 2 milijardų dolerių kapitalą, kai tuo tarpu pati bendrovė realiai nebuvo uždirbusi nei cento.

Tačiau, šis neįtikėtinas interneto išpopuliarėjimas turėjo ir kitą, galbūt net svarbesnį atgarsį komercijos srityje, t.y. elektroninės komercijos, dar kitaip vadinamos E-komercijos arba kiberkomercijos atsiradimą.

Prasidėjusi nuo keleto EDI sandorių¹⁷, elektroninė komercija įgavo tokį pagreitį, jog 2005 m. elektroninių būdu sudarytų sandorių vertė buvo 168 bilijonai JAV dolerių. Planuojama, jog 2010 metais minėta vertė perkops 316 bilijonų JAV dolerių sumą¹⁸.

Taigi, kyla klausimas – kas yra ta elektroninė komercija, kuri taip netikėtai ir staigiai įsiveržė į mūsų gyvenimą?

2.2. Elektroninė komercija

„Nėra unifikuoto ir visuotinai pripažinto elektroninės komercijos apibrėžimo. Dar visai neseniai elektroninė komercija reiškė ne daugiau kaip tradicinį apsikeitimą duomenimis – EDI, tačiau per pastaruosius penkis metus interneto komercializacijos įtakoje elektroninė komercija ėmė aprėpti vis naujesnes technologijas“.¹⁹

Internete galima rasti skirtingus šios sąvokos apibrėžimus:

Laisvoji elektroninė enciklopedija Wikipedia²⁰ elektroninę komerciją apibrėžia kaip prekybinės veiklos būdą, kai sutartys sudaromos, o prireikus – ir vykdomos, naudojant informacines technologijas bei priemones, kompiuterių tinklais keičiantis elektroniniais duomenų pranešimais.

Kituose interneto puslapiuose galima rasti jog elektroninė komercija tai: „prekių ir paslaugų pirkimas bei pardavimas internetu“²¹, arba „bet koks *on line*“²² pirkimas ar pardavimas, kur komercinė veikla yra atliekama EDI pagalba“.

Akivaizdu, jog dažniausiai pasitaikantys elektroninės komercijos apibrėžimai yra ne visai tikslūs, nes elektroninė komercija siejama išimtinai su sandoriais, atliekamais

¹⁷ EDI – Elektroniniai apsikeitimai duomenimis (angl. – *electronic data interchange*).

¹⁸ *Statistics: US Online Shoppers* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-12-02]. Prieiga per internetą: <http://www.shop.org/learn/stats_ussshop_general.asp>.

¹⁹ CIVILKA, M., et al. *Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004, p. 209.

²⁰ Elektroninė enciklopedija [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-12-02]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Elektronin%C4%97_komercija>.

²¹ Elektroninių mokėjimų terminų žodynas [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-12-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.paymentech.com/glogloe.do>>.

²² Tiesioginės kreipties režimas.

internetu, t.y. internetine komercija. Tuo tarpu, tikrasis elektroninės komercijos apibrėžimas turėtų aprėpti ne tik sandorius, sudaromus internetu *on line*, bet ir kitomis elektroninėmis priemonėmis sudaromas transakcijas, kaip pavyzdžiui: telepirkimas, pirkimas iš katalogų, esančių kompaktiniuose diskuose ir pan.²³

Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas elektroninę komerciją apibrėžia kaip informacinės visuomenės paslaugų teikimą ir kitą su informacinės visuomenės paslaugų teikimu susijusią veiklą.²⁴ Įstatymas, apibrėždamas elektroninės komercijos ribas, jų taip pat nesieja su išimtinai internete sudaromais sandoriais, kadangi informacinės visuomenės paslaugas šis įstatymas įvardija kaip paprastai už atlyginimą elektroninėmis priemonėmis ir per atstumą individualiu informacinės visuomenės paslaugos gavėjo prašymu teikiamas paslaugas²⁵. Taigi, nuo tradicinės komercijos elektroninė komercija skiriasi visų pirma tuo, jog čia sandoriai sudaromi per atstumą, dėl ko, sudarant šiuos sandorius, kyla specifinių problemų, kurios bus aptartos šiame darbe.

2.3. Elektroninės komercijos rūšys

Platus Elektroninės komercijos apibūdinimas elektroniniu būdu sudarytus sandorius verčia grupuoti remiantis keliais kriterijais:

Pagal tai – visas sandoris yra atliekamas išimtinai elektroninėje erdvėje ar dalis sandorio (dažniausiai prekių pristatymas) vyksta tradicinėmis priemonėmis, elektroninė komercija skirstoma į²⁶:

- **Tiesioginę elektroninę komerciją** – prekės užsakymas, pristatymas ir apmokėjimas už ją vyksta elektronine forma, elektroninėje erdvėje. Ši rūšis būdinga elektroninių knygų, programinės įrangos, audio, video kūrinių pirkimui ar pardavimui, t.y. prekių, kurias galima pristatyti nuotoliniame skaitmeniniame formate.

- **Netiesioginę elektroninę komerciją** – prekių užsakymas vyksta elektroninėje erdvėje, tačiau pačios prekės turi būti pristatytos fiziškai, pasinaudojant tradicinėmis priemonėmis.

Tiesioginės ir netiesioginės elektroninės komercijos išskyrimas šio darbo kontekste yra svarbus tuo, jog esant tiesioginei elektronei komercijai, užsakymo įvykdymas gali

²³ 1997 Europos elektroninės komercijos iniciatyva. (97) 156, 8 str. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-12-04]; Prieiga per internetą: <<http://cordis.europa.eu/esprit/src/ecomcom.htm>>.

²⁴ Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 65 – 2380) 2 str. 1d.

²⁵ *Ibidem.*, 2 str. 4 d.

²⁶ 1997 Europos elektroninės komercijos iniciatyva. (97) 156, 7 str. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-12-04]; Prieiga per internetą: <<http://cordis.europa.eu/esprit/src/ecomcom.htm>>.

atlikti užsakymo gavimo patvirtinimo funkciją. Tokio patvirtinimo reikalauja tiek Europos Sąjungos Elektroninės komercijos direktyva, tiek Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas²⁷.

Pagal elektroninės komercijos dalyvių ypatumus bei charakteristikas, ją galima skirstyti į penkias grupes:

➤ **verslas verslui (b2b (angl. – *business to business*))** – labiau paplitusi e-komercijos rūšis. Kaip jau buvo minėta, šios rūšies elektroninės komercijos teisinė problematika bus nagrinėjama šiame darbe;

➤ **verslas vartotojui (b2c (angl. – *business to consumer*))** – nagrinėjant teisiniu aspektu, turbūt plačiausia elektroninės komercijos rūšis, turinti savas taisykles ir reguliavimo ypatumus;

➤ **vartotojai vartotojams (c2c (angl. – *consumer to consumer*))** – palyginus nauja rūšis, kur teisinės taisyklės dar tik formuojasi.

Remiantis tuo pačiu klasifikavimu, šalia trijų pagrindinių, yra išskiriamos dar keturios elektroninės komercijos rūšys:

- **verslas valstybinėms institucijoms;**
- **vartotojai verslui;**
- **vartotojai valstybinei institucijai;**
- **valstybinės institucijos verslui, vartotojams ir kitoms valstybinėms institucijoms.**

Nesvarbu, kokia būtų elektroninės komercijos rūšis, pagrindinis jos elementas visada yra informacinės visuomenės paslaugos arba, kitaip tariant, – elektroniniai sandoriai.

²⁷ Žr. šio darbo skyrių: „Išskirtinai elektroniniams sandoriams taikytinas reglamentavimas“.

3. Tradicinių sandorių sudarymas

Elektroniniai sandoriai savo esme visų pirma yra tokie pat sandoriai kaip ir tradiciniai, todėl jiems taip pat taikomos tradiciniams sandoriams sukurtos taisyklės.

Šio darbo kontekste svarbi ofertos, akcepto, sandorio sudarymo vietos problematika tradiciniuose sandoriuose bei šios problematikos atsispindėjimas vertinant elektroninių būdu sudarytus sandorius.

Tradicinėje teisėje sandoriais laikomi sąmoningi, laisva valia atliekami asmenų (tiek fizinių, tiek juridinių) veiksmai, kuriais siekiama teisinio rezultato: sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas.²⁸ Atsižvelgiant į tai, kiek asmenų dalyvauja sudarant sandorį, jie tradiciškai yra išskiriami į vienašalius, dvišalius ir daugiašalius. Pastarieji, kartu su dvišaliais – vadinami sutartimis.

„Iš vienašalio sandorio atsiranda pareigos jį sudariusiam asmeniui. Kitiems asmenims iš vienašalio sandorio pareigos atsiranda tik įstatymų nustatytais atvejais, arba kai tie asmenys sutinka“²⁹. Tokie, įstatymuose minimi atvejai yra įpėdinio teisė priimti palikimą, asmens teisė dalyvauti viešai skelbiamame konkurse ir pan. Vienašaliai sandoriai beveik nepasireiškia elektroninėje komercijoje verslas verslui aplinkoje, todėl šiame darbe nenagrinėsime ir tradicinių vienašalių sandorių.

Pagrindinė ir svarbiausia reikšmė vystant bei plėtojant elektroninę komerciją – suteikiama sutartims.

Sutartis Civiliniame kodekse apibrėžiama kaip „dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę“³⁰. Kitaip tariant, tam, kad būtų sudaryta sutartis, reikia mažiausiai dviejų šalių valios sutapimo – konsensuso.

Sutarties sudarymo modelis buvo suformuotas klasikinės sutarčių teisės: sudaryti sutarčiai būtinas vienos šalies siūlymas ir kitos šalies pritarimas šiam siūlymui. Siūlymas sudaryti sutartį tradiciškai yra vadinamas oferta, o sutikimas sudaryti sutartį – akceptu. Atitinkamai, asmuo, pasiūlęs sudaryti sutartį, – vadinamas oferentu, o asmuo priėmęs ofertą ir sutikęs sudaryti sutartį – akceptantu.

²⁸MIKELĖNAS, Valentinas., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 157.

²⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262) 1.63 str.

³⁰*Ibidem* 6.154 str.

Iš pirmo žvilgsnio, toks sutarties sudarymo modelis nėra labai sudėtingas, tačiau praktikoje ir teorijoje dėl sutarčių sudarymo kyla daug problemų, kurios skirtingose valstybėse sprendžiamos skirtingai.

Nors ir galioja bendra taisyklė, kad šalių susitarimas pasiekiamas šalims apsiikeičiant oferta ir akceptu, tačiau „tai nėra vienintelė sutarties sudarymą patvirtinanti procedūra, kadangi CK 6.162 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybė šalių susitarimą pasiekti ir kitokiais veiksmais. Ši aplinkybė ypač reikšminga tais atvejais, kai šalys dėl sutarties sudarymo derasi. Vykstant deryboms, riba tarp ofertos ir akcepto dažnai išnyksta, nes šalys ne kartą apsiikeičia savo pasiūlymais, juos operatyviai modifikuoja ir t. t. Šalių susitarimas tokiais atvejais pasiekiamas palaiptu, žingsnis po žingsnio derantis ir ieškant konsensuso dėl atskirų sutarties sąlygų“³¹

Europos Sąjungos mastu nėra priimto bendro civilinio kodekso, apimančio visus sandorio sudarymo aspektus, todėl kiekvienu atveju reikia žiūrėti į valstybių narių nacionalinę teisę, kur, skirtingose valstybėse, egzistuoja nesutapimai. Šie nesutapimai yra svarbūs ir elektroninių sandorių sudarymo kontekste, kadangi šiuolaikinių komunikacijos priemonių pagalba tarpusavio susitarimą, per kelias minutes, gali sudaryti šalys, esančios skirtingose pasaulio pusėse, t.y. virtualioje aplinkoje išnyksta tradicinės valstybių sienos.

Profesorius V. Mikelėnas savo knygoje „Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija“ išskiria šešias pagrindines problemas susijusias su tradicinių sutarčių sudarymu:

- a) yra nesutariama, ar sutarties sudarymui būtinai reikia abiejų šalių valios. Pasak V. Mikelėno – „kai kuriose valstybėse pripažįstama, kad tam tikroms sutartims sudaryti pakanka vienos šalies valios;“³²
- b) nėra vienareikšmiškai suformuoti būtini ofertos požymiai, dėl ko dažnai praktikoje kyla tokių klausimų, kaip pvz.: ar galima pripažinti oferta prekių išdėstymą parduotuvės lentynoje ar skelbimą laikraštyje; ar pasiūlyme sudaryti sutartį turi būti visos sutarties sąlygos, ar tik esminės?
- c) nėra vienos nuomonės dėl to, nuo kurio momento įsigalioja oferta, t.y. tampa privaloma ir nebegali būti atšaukiama;
- d) nėra sutariama ir dėl būtinų akcepto požymių, pvz.: nesutariama, ar akceptu yra laikomas sutikimas sudaryti sutartį, kuriame dalis ofertoje nurodytų sutarties sąlygų yra modifikuotos;

³¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilių bylų skyriaus 2005 sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat 42.5; 42.6; 52.3.

³²MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 247.

- e) įvairiose pasaulio šalyse skirtingai sprendžiamas klausimas dėl sutarties sudarymo momento. Vienur, sutartis laikoma sudaryta nuo tada, kai išsiunčiamas akceptas. Kitose valstybėse, tarp jų ir Lietuvoje, sutartis laikoma sudaryta nuo tada, kai akceptą gauna ar apie jį sužino oferentas. Atitinkamai, yra išskiriamos dvi pagrindinės, tačiau skirtingos, sutarties sudarymo momento nustatymą aiškinančios, teorijos: emisijos – ir recepcijos;
- f) nėra bendros nuomonės dėl to, kurią vietą reikėtų laikyti sutarties sudarymo vieta: tą, kurioje oferentas buvo išsiunčiant ofertą, ar tą, kurioje oferta buvo akceptuota. Šis klausimas labai svarbus nustatinėjant šalių susitarimui taikytiną teisę.

Taigi, sudarant sutartis iškyla daug diskutuotinų klausimų, nuo kurių vienokio ar kitokio atsakymo priklauso, buvo sudaryta sutartis, ar ne.

3.1. Oferta

„Pasiūlymas sudaryti sutartį laikomas oferta, jeigu jis pakankamai apibūdintas ir išreiškia oferento ketinimą būti sutarties saistomam ir įpareigojančiam akcepto atveju“³³ – tokį ofertos apibūdinimą pateikia Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Nesant bendro Europos civilinio kodekso bei turint omenyje elektroninių sandorių galimybes peržengti valstybių sienas, svarbūs yra ir kitose valstybėse sutinkami šios sąvokos apibūdinimai.

Anglijos teisės doktrina oferta laiko šalies pareiškimą, reiškiantį jos ketinimą sudaryti sutartį nurodytomis sąlygomis ir prisiimti iš sutarties kylančius įsipareigojimus, jeigu pasiūlymui būtų pritarta.³⁴

Italai ofertą apibūdina kaip veiksnus asmens vienašalės valios sudaryti sutartį išraišką, adresuotą kitam asmeniui.³⁵

Prancūzijos teisės doktrina ir teismų praktika iškelia tris reikalavimus ofertai – ji turi būti galutinė, aiški ir išsami.³⁶

1980 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių 14 straipsnyje ofertą apibūdina kaip konkrečiam asmeniui ar konkretiems asmenims adresuotą siūlymą sudaryti sutartį, kuris yra pakankamai apibrėžtas ir išreiškia oferento ketinimą įsipareigoti akcepto atveju. Tačiau, ši konvencija neišaiškina „pakankamo apibrėžtumo“ sąvokos, palikdama ją konvencijos dalyvių laisvai interpretacijai.

³³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262), 6.167 str.

³⁴ RICHARDS, Paul. *Law of contract .7th ed.* Harlow, England: Pearson Education Limited, 2006, p. 15.

³⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija.* Vilnius: Justitia, 1996, p. 253.

³⁶ VENANDET, Guy., et al. *Code Civil Éditions Dalloz. 105e éd.* Paris: Dalloz, 2006, p. 1002.

Tam, kad siūlymas būtų pripažintas oferta, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare³⁷ išskiriami du būtini ofertos požymiai:

- 1) siūlymas sudaryti sutartį turi būti pakankamai apibrėžtas, t.y. jo turinys turėtų būti toks, jog jį gavusi šalis, be jokios papildomos informacijos, galėtų apsispręsti sudaryti sutartį ar ne;
- 2) oferta yra laikomas tik toks siūlymas, kuris aiškiai išreiškia ofertą pateikusios šalies ketinimą sudaryti sutartį, t.y. iš pasiūlymo turinio turi būti akivaizdu, jog jeigu siūlymas bus priimtas, sutartis bus sudaryta be jokių papildomų sąlygų. Šis kriterijus leidžia atriboti ofertą nuo siūlymo pradėti derybas.

Užsienio valstybės, išskiria kitokius ofertos požymius, pvz.: Prancūzijos teisė kelia papildomą reikalavimą – tikslios kainos nurodymą ofertoje. Šios šalies civilinio kodekso 1129 straipsnis nustato, kad sutarties dalykas turi būti apibrėžtas, o kadangi kaina yra laikoma sudedamąja dalyko dalimi – ji turi būti arba tiksliai apibrėžta, arba turi būti galima ją objektyviai nustatyti sutarties sudarymo momentu.³⁸

Anglijos teisės doktrina, skirtingai nei Lietuvos teisė, reikalauja, jog oferta būtų adresuota konkrečiam asmeniui. Anglijoje tik išimtiniais atvejais oferta pripažįstamas siūlymas sudaryti sutartį neapibrėžtam objektų ratui, kai tuo tarpu kontinentinėje Europoje (kaip ir Lietuvoje³⁹) aiškiai įtvirtinta, jog oferta gali būti adresuota arba konkrečiam asmeniui, arba nenustatytam asmenų skaičiui (viešoji oferta). Šis skirtumas labai svarbus vertinant tokias situacija, kaip, pvz.: skelbimas laikraštyje, ar prekių išdėstymas savitarnos parduotuvės lentynose.

Jei pripažįstama viešoji oferta, prekių išdėstymas parduotuvės lentynose yra laikomas oferta ir pirkėjas kasoje pateikdamas prekes – akceptuoja pasiūlymą, nupirkti jas už tam tikrą kainą. Tuo tarpu, nepripažįstant viešosios ofertos egzistavimo, prekių išdėstymas lentynoje laikomas tik kvietimu pateikti ofertą. Akceptantu, šiuo atveju, yra pardavėjas, kuris gali nuspręsti sudaryti sutartį ar ne⁴⁰.

³⁷ MIKELĖNAS, Valentinas., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 213.

³⁸ VENANDET, Guy., *et al. Code Civil Éditions Dalloz. 105e éd.* Paris: Dalloz, 2006, p. 1002 – 1004.

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262) 6.167 str. 2 d.

⁴⁰ Anglijos Aukščiausiojo Teismo 1960 m. lapkričio 10 d. sprendimas civilinėje byloje *Fisher v. Bell* QB 394, 3 WLR 919 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-11]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Fisher_v._Bell>.

Ofertos galiojimas. Ofertos įsigaliojimo momentu laikomas momentas, nuo kurio oferta tampa privaloma ir nebegali būti atšaukiama. Ofertos įsigaliojimo momentui nustatyti teorijoje taikomos kelios taisyklės:

a) Gavimo arba recepcijos teorija. – remiantis šios teorijos nuostatotomis, pranešimas įsigalioja nuo to momento, kai jį gauna akceptantas, arba pranešimas tapo realiai fiziškai prieinamas gavėjui, nors dar ir nėra jam žinomas.

Šią teoriją pripažįsta nemažai vakarų Europos valstybių, tame tarpe ir Lietuva – Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.168 str. 1 d. įtvirtina, jog „oferta įsigalioja, kai ją gauna akceptantas“⁴¹. Toks ofertos įsigaliojimo reglamentavimas leidžia valstybėms įtvirtinti oferentui palankią nuostatą, nustatančią, jog „net ir neatšaukiamą ofertą, oferentas gali panaikinti, jeigu pranešimą apie jos panaikinimą adresatas gauna anksčiau negu ofertą, ar kartu su ja“⁴². Kaip matysime vėliau, elektroninių sandorių sudarymo momentui nustatyti, taip pat pasirinkta recepcijos taisyklė⁴³.

Tačiau, ne visos valstybės turi vienodą nuomonę dėl tradicinio pranešimo įsigaliojimo momento. Tarkim, Prancūzijos teisės doktrinoje šalia recepcijos teorijos yra dar viena konkuruojanti teorija – emisijos.

b) Emisijos teorija. – remiantis ja, oferta įsigalioja nuo jos išsiuntimo momento. Ši teorija paprastai taikoma netiesioginėms ir nemomentinėms komunikacijų priemonėms, tokioms kaip telegrama ar teleksas. Teorija yra kilusi iš bendrosios teisės tradicijos, kur ji buvo suformuluota, siekiant sureguliuoti ofertų atšaukimo problematiką. Ši teorija grindžiama nuostata, jog oferentas ar akceptantas savo pranešimą patiki trečiajam šaliai ir tokiu būdu pastarajai perleidžia tokio pranešimo kontrolę.

Remiantis Lietuvos Respublikoje galiojančiais teisės aktais – kol „sutartis nėra nesudaryta, ofertą galima atšaukti, jeigu pranešimą apie jos atšaukimą akceptantas gauna prieš išsiųsdamas akceptą“⁴⁴.

⁴¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262), 6.168 str. 1 d.

⁴² *Ibidem.*, 6.168 str. 2 d.

⁴³ 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) (OL, 2000 L 178, p. 1 – 16), 11 str.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262), 6.169 str. 1 d.

Tokios nuostatos nėra ir ji negalėtų būti įteisinta valstybėse, pripažįstančiose trečiąją, t.y. Formulavimo teoriją, kuri nustato, jog „pranešimas įsigalioja nuo to momento, kai gavėjas pradeda formuluoti savo atsakymą į gautą pranešimą.“⁴⁵

3.3. Akceptas

Akceptu laikomas sutikimas sudaryti sutartį, t.y. pareiškimas arba kitoks akceptanto elgesys, kuriuo pareiškiamas ofertos priėmimas⁴⁶.

Kaip ir ofertos atveju, kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse akcepto samprata yra skirtinga. Anglijos teisė akceptu laiko galutinį ir besąlygišką akceptanto pranešimą oferentui apie sutikimą sudaryti sutartį oferento siūlomomis sąlygomis.⁴⁷

Prancūzijoje akceptu taip pat pripažįstamas tik besąlygiškas sutikimas sudaryti sutartį⁴⁸.

Ne tokios griežtos pozicijos laikosi Olandija, kurioje nors ir keliamas reikalavimas, jog akceptas būtų adekvatus ofertai, bei nurodoma, kad ofertos sąlygų neatitinkantis akceptas šioje šalyje laikomas priešpriešine oferta esant neesminiams nukrypimas nuo ofertos sąlygų, sutartis laikoms sudaryta akceptanto nurodytomis sąlygomis, jeigu oferentas tuoj pat tokio akcepto neatmeta⁴⁹. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.178 straipsnis įtvirtinta panašią į Olandijoje galiojančią nuostatą.

Pagrindinis tarptautinis sutarčių teisę reglamentuojantis šaltinis – 1980 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių, aiškiai įvardija, kurių sutarties nuostatų pakeitimas būtų laikomas atsisakymu sudaryti sutartį ir tuo pat metu priešpriešinės ofertos pateikimu. Šios sąlygos yra:

- a) sutarties kaina;
- b) mokėjimo būdas;
- c) prekių kiekis;
- d) prekių kokybė;
- e) prekių perdavimo vieta ir laikas;
- f) šalių atsakomybės dydis;

⁴⁵CIVILKA, Mindaugas. *Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai*. Vilnius: Informatikos teisės centras, 2002 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-20], p. 110. Prieiga per internetą: <<http://media.search.lt/GetFile.php?OID=92868&FID=269821>>.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262), 6.173 str. 1 d.

⁴⁷ RICHARDS, Paul. *Law of contract*. 7th ed. Harlow, England: Pearson Education Limited, 2006 m. p. 25

⁴⁸ VENANDET, Guy., et al. *Code Civil Éditions Dalloz*. 105e éd. Paris: Dalloz, 2006, p. 1012.

⁴⁹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 256.

g) ginčų sprendimo būdas.⁵⁰

Šis sąrašas yra baigtinis. Baigtinio sąrašo suformulavimas reškia, jog ofertos sąlygų, susijusių, tarkim, su prekių kiekio ir kokybės patikrinimo būdu ir terminais, jų įpakavimu, ir pan., pakeitimas, akceptuojant ofertą gali būti pripažintas neesminiu, o sutartis bus laikoma sudaryta, jeigu oferentas tokio akcepto neatmes.

Lietuvos įstatymai neišvardina konkrečių sąlygų, kurios yra esminės, o teismų praktika pripažįsta, jog sąlygos yra laikomos esminėmis „priklausomai nuo sutarties rūšies, jos pobūdžio, apimties šalių valios ir įstatymo.“⁵¹

Pranešimo traktavimas kaip akcepto arba kaip priešingos ofertos, turi didelę teisinę reikšmę, kadangi, nuo šios aplinkybės gali priklausyti sandorio sudarymo momentas ir vieta, kurie yra svarbūs sprendžiant šalių atsakomybės, rizikos paskirstymo ir taikytinos teisės klausimus.

Akcepto galiojimas. Akcepto įsigaliojimas yra tas momentas, nuo kada akceptas sukelia teises pasekmes. Akcepto įsigaliojimas kartu reiškia ir tarp šalių sudarytos sutarties įsigaliojimą – teisių ir pareigų pagal sutartį atsiradimą, žinoma, jeigu pati sutartis nenumato ko kita.

Akcepto įsigaliojimo momentui nustatyti yra taikomos tos pačios taisyklės, kurios taikomos ir ofertai: emisijos ir recepcijos. Kaip ir ofertos atveju, akcepto įsigaliojimas Lietuvoje yra siejamas su momentu, kai akceptą gauna kita šalis – oferentas⁵², t.y. įtvirtinta recepcijos taisyklė.

Visos Europos valstybės pripažįsta, jog tylėjimas ar neveikimas savaime nelaikomas akceptu, tačiau dauguma valstybių (tarp jų ir Lietuva) nustato šios taisyklės išimtis. Pavyzdžiui, Lietuvoje įtvirtinta norma nustatanti, jog, jei ofertoje yra numatyta galimybė ją akceptuoti nepranešant apie tai oferentui (tylėjimu ar konkliudentiniais veiksmais), arba tokia išvada darytina atsižvelgiant į egzistuojančius šalių santykius arba papročius, toks akceptas – sukelia teises pasekmes⁵³.

Įdomu tai, jog elektroninių sandorių kontekste konkliudentiniais šalies veiksmais laikomas informacinės sistemos (kuri suprogramuota automatiškai veikti šalies vardu) pagalba atliekamas akcepto išsiuntimas.⁵⁴

⁵⁰ 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių (Valstybės žinios, 1995, Nr. 102-2283) 19 str. 3 d.

⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 2A-292/2004, kat. 47.3, 37.2, 37.9

⁵² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262), 6.173 str.

⁵³ *Ibidem.*, 6.173 str.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas (Valstybės žinios, 2006, Nr. 65 – 2380), 11 str. 1 d.

Akivaizdu, jog oferento pateikta oferta negali galioti neapibrėžtą laiko tarpą, todėl ji turi būti akceptuota per ofertoje nurodytą terminą, o kai jis nenurodytas, – per protingą terminą, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, tarp jų – ir šalių naudojamų ryšio priemonių galimybes⁵⁵. Tokiu atveju, sutartis laikoma sudaryta, jeigu akceptas pasiekia oferentą nepasibaigus akceptavimo terminui.⁵⁶

Žodinė oferta turi būti akceptuojama nedelsiant, jeigu atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes nedarytina kitokia išvada⁵⁷. Žodinės ofertos akceptavimo taisyklė taikoma telefonu ir panašiomis ryšio priemonėmis sudaromoms sutartims.

Tiek 1980 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių (22 str.), tiek Lietuvos, tiek daugelio kitų Europos valstybių įstatymai pripažįsta, jog akceptantas gali atšaukti akceptą, iki to momento, kol oferentas jį gauna. Akceptas laikomas atšauktu, jeigu pranešimą apie jo atšaukimą oferentas gauna ankščiau už akceptą, arba kartu su juo.

Akcepto įsigaliojimo momentas svarbus ne tik sutarties įsigaliojimui, bet ir sutarties sudarymo vietos nustatymui.

3.4. Sutarties sudarymo momentas ir vieta

Kaip jau buvo minėta, Lietuva pripažįsta recepcijos principą, todėl sutartis laikoma sudaryta nuo to momento, kai oferentas gauna akceptą, jei sutartyje nenumatyta ko kito.⁵⁸

Šią nuostatą būtina taikyti sistemiškai kartu su Civilinio kodekso 1.166 str. įtvirtinta prezumpcija, teigiančia, jog „preziumuojama, kad oferta, akceptas, jų atšaukimas ar kitoks pranešimas tapo žinomi adresatui tuo momentu, kai jie pasiekė adresato gyvenamąją ar verslo vietą (buveinę), išskyrus atvejus, kai adresatas įrodo, kad ne dėl jo ar dėl jo darbuotojų kaltės jam nebuvo įmanoma gauti pranešimo.

Dispozityvus reglamentavimas reiškia, jog šalys gali susitarti (pvz.: preliminarioje sutartyje) ir dėl kitokio sutarties sudarymo momento. Pažymėtina, jog minėta norma galioja tik konsensualinėms sutartims ir jokia būdu negali būti pritaikoma realinėms sutartims.

Civilinio kodekso 6.181 str. 5 d. realinėms sutartims numato kitokią taisyklę – t.y, kai pagal įstatymą ar šalių susitarimą būtinas turto perdavimas, sutartis laikoma sudaryta

⁵⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262), 6.174 str.

⁵⁶ MIKELĖNAS, Valentinas., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003 m. p. 220.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262), 6.174 str. 2 d.

⁵⁸ *Ibidem.*, 6.181 str.

nuo atitinkamo turto perdavimo momento. Dėl tokio realinių sutarčių reglamentavimo, elektroninių sandorių kontekste, jos gali būti sudaromos tik esant tiesioginei elektroninei komercijai.

Dar viena išimtis iš bendro principo, jog sutartis laikoma sudaryta nuo to momento, kai oferentas gauna akceptą yra Civilinio kodekso 6.181 str. įtvirtinta imperatyvi norma, numatanti, jog jei pagal įstatymą sutartis turi būti tam tikros formos, ji laikoma sudaryta nuo to momento, kai šalių susitarimas pareiškiamas įstatymų reikalaujama forma.⁵⁹

Pažymėtina, jog ši norma taikoma tik tokioms sutartims, kurioms įstatymai imperatyviai nustato, kad formos nesilaikymas daro sutartį negaliojančia. Kitais atvejais Civilinio kodekso 6.181 str. 4 d. įtvirtinta taisyklė nebus taikoma, tačiau gali atsirasti sunkumų įrodinėjant tokių sutarčių sudarymo faktą.

Bendrosios ofertos ir akcepto taisyklės išimtis nustatyta ir Civilinio kodekso 6.181 str. 3 dalyje. „Ši norma leidžia sutarties šalims nukrypti nuo bendrųjų sutarties sudarymo taisyklių, pagal kurias sutartis laikoma sudaryta, jeigu šalys susitaria dėl esminių jos sąlygų (CK 6.162 str. 2d). Tačiau, viena arba abi sutarties šalys per derybas gali pareikšti, kad sutartis nebus laikoma sudaryta, kol nebus susitarta dėl tam tikros neesminės sąlygos arba kol sutartis nebus tinkamai įforminta.“⁶⁰

Lyginamuoju aspektu įdomu tai, jog Anglijos teismų praktikoje sutarties sudarymu nėra pripažįstama net ir toks atvejis, kai šalys apsieičia sutampančiomis ofertomis. Byloje *Tinn v. Hoffman and Co*, viena šalis išsiuntė ofertą kitai šaliai su pasiūlymu pirkti automobilį už 5000 svarų, tuo pat metu, antroji šalis išsiuntė laišką pirmajai, siūlydama šiai parduoti savo automobilį už 5000 svarų. Sutartis buvo pripažinta nesudaryta, kadangi nebuvo aiškaus šalių susitarimo sukurti sutartinius teisinius santykius⁶¹.

Sutarties sudarymo vieta Lietuvoje laikoma oferento gyvenamoji ar verslo vieta, jeigu įstatymuose ar sutartyje nenustatyta ko kita⁶². Sutarties sudarymo vieta svarbi nustatant, pavyzdžiui sutarties kainą ar vykdymo vietą, tačiau reikšmingiausias aspektas – taikytinos teisės klausimas. Daugelis kolizinių tarptautinės privatinės teisės normų, reglamentuojančių teisės, taikytinos sutartiniams santykiams, nustatymą, šį klausimą sieja su sutarties sudarymo vieta, t.y. įtvirtina *lex loci contractus* principą.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262), 6.181 str. 4 d.

⁶⁰ MIKELĖNAS, Valentinas., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003 m. 227 psl.

⁶¹ Anglijos Aukščiausiojo teismo 1873 m. sprendimas civilinėje byloje *Tinn v. Hoffman and Co*. LT 271 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-11]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Tinn_v._Hoffman>

⁶² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262), 6.181 str. 2 d.

Elektroninių sandorių sudarymo atveju, šalys veikia pasitelkdamos tam tikras elektronines ryšio priemones, todėl čia, be šalių, sandorių sudaryme neretai dalyvauja ir vieni ar kiti tretieji asmenys. Atsižvelgiant į tai, elektroniniu būdu sudaromiems sandoriams šalia tradicinio, yra taikomas ir specialus reglamentavimas.

4. Išskirtinai elektroniniams sandoriams taikytinas reglamentavimas

4.1. Elektroninės komercijos direktyva ir Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas.

Plačios elektroninių sandorių sudarymo galimybės bei jų įvairumas sukelia būtinybę nustatyti papildomas normas, reglamentuojančias elektroninių sandorių sudarymą.

Europos Sąjunga tokias normas įtvirtino 2000 m. birželio 8 d. priimdama Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva). Šios direktyvos nuostatos Lietuvoje įgyvendintos Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymu, įsigaliojusiu 2006 m. liepos 1 d.

Pažymėtina, jog iki minėto įstatymo įsigaliojimo, Lietuvos Respublikoje Elektroninės komercijos direktyvos nuostatos buvo įgyvendintos žemo teisinio lygmens aktu – ūkio ministro įsakymu⁶³.

Direktyvos nuostatų įgyvendinimas poįstatyminio lygmens aktu, kuris, remiantis Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo nutarimais, ne tik kad negali prieštarauti įstatymams, bet negali įsiterpti ir į jų reguliavimo sritį, nubuvo tinkamas⁶⁴.

Elektroninės komercijos direktyvos „tikslas – sukurti teisinę bazę, kad būtų užtikrintas laisvas informacinės visuomenės paslaugų judėjimas tarp valstybių narių.“⁶⁵ Direktyva taikoma atsižvelgiant į pačios Europos bendrijos tikslus, Bendrijos steigimo sutarties 43 ir 49 straipsnius ir Bendrijos antrinius teisės aktus. Atsižvelgiant į tai, direktyvoje numatomos tik pačios būtinausios priemonės, reikalingos tam, kad vidaus rinka tinkamai funkcionuotų, o Bendrijos lygiu būtų sukurta zona, kurioje elektroniam verslui nebūtų jokių apribojimų.

⁶³ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. balandžio 10 d. įsakymas Nr. 119 *Dėl Kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo* (Valstybės Žinios, 2002, Nr. 40 – 1517).

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. vasario 7 d. nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gegužės 8 d. nutarimu Nr. 506 "Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo" patvirtintų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 37 punkto (2000 m. gegužės 8 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 29 straipsnio 1 daliai (1999 m. gruodžio 23 d., 2001m. liepos 5 d. redakcijos) Nr. 9/02.*

⁶⁵ 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) (OL, 2000 L 178, p. 1 – 16), preambulės 8 p.

Nepažeidžiant ankstesnių Bendrijos aktų reikalavimų, ypač dėl visuomenės sveikatos ir vartotojų teisių gynimo, direktyva taikoma informacinės visuomenės paslaugoms.

Informacinės visuomenės paslaugų apibrėžimo Elektroninės komercijos direktyva tiesiogiai nepateikia, duodama blanketinę nuorodą į direktyvos 98/48/EB⁶⁶ 1 straipsnio 2 dalį, kuri nustato, jog „Informacinės visuomenės paslauga“ yra [...] paprastai už atlyginimą per atstumą, elektroninėmis priemonėmis ir asmeniškai paslaugų gavėjo prašymu teikiama paslauga.⁶⁷

Informacinės visuomenės paslaugų įstatymo 2 str. 4 d. įtvirtina panašų informacinės visuomenės paslaugų apibrėžimą, todėl teisinio skirtumo ar neatitikimų, tarp direktyvoje ir įstatyme įtvirtintų sąvokų, nėra.

Iš pateiktų apibrėžimų galime išskirti tris informacinės visuomenės paslaugų požymius:

- tokios paslaugos teikiamos per atstumą – t.y. šalys nėra viena šalia kitos;
- paslaugos teikiamos elektroninėmis priemonėmis – paslauga teikiama, siunčiama ar gaunama įrenginių ir priemonių, skirtų duomenų elektroniniam saugojimui, kaupimui ir kt., pagalba;
- „individualiu užsakymu“ – visuomet, kai teikiama informacinės visuomenės paslauga, tai turi būti daroma individualiu paslaugos gavėjo užsakymu. Remiantis teisingumo teismo praktika, šio kriterijaus neatitinka paslaugos, kurios, nors ir yra užkoduotos ir prieinamos tik tam tikriems asmenims turintiems kodą, yra teikiamos visiems jiems, vienu metu.⁶⁸

Informacinės visuomenės paslaugoms nepriskiriamas paprastas prekių pristatymas ar paslaugų teikimas ne per tinklą, taip pat elektroninio pašto ar lygiaverčių individualių komunikacijų priemonių naudojimas ne savo verslo ar amato tikslams, televizijos ir radijo transliavimas. Išimties direktyvos galiojimui taip pat taikomos :

- a) mokesčių srityje;
- b) su informacinės visuomenės paslaugomis susijusiems santykiams, kurie yra reglamentuojami teisės aktų, nustatančių asmens duomenų teisinę apsaugą;
- c) sprendžiant klausimus, susijusius su Konkurencijos teisės nuostatomis;
- d) tam tikrai informacinės visuomenės paslaugų veiklai:

⁶⁶ Europos parlamento ir tarybos direktyva 98/48/EB iš dalies keičianti Direktyvą 98/34/EB, nustatančią informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką (OL, 1998 L 217, p. 18 – 26).

⁶⁷ *Ibidem.*, 1 str. 2 d.

⁶⁸ Europos teisingumo teismo 2005 m. birželio 2 d. sprendimas byloje C-89/04, *Mediakabel BV v. commissariaat voor de Media*, ECR I-04891.

- i. Notarų ir atskirus notarinius veiksmus atliekančių asmenų veiklai
- ii. Atstovavimui klientui teismuose
- iii. Lošimų veiklai, susijusiai su piniginės sumos statymu žaidžiant atsitiktinumo principu grindžiamus žaidimus.

Elektroninės komercijos direktyva nereglamentuoja ir elektroninių parašų teisinės galios⁶⁹. Ją nustato 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų bendrųjų principų, kuri dar bus nagrinėjama šiame darbe.

Elektroninės komercijos direktyva įtvirtina nediskriminacinio režimo ir kilmės valstybės principus.

Nediskriminacinio režimo principas pasireiškia valstybėms narėms nustatytu draudimu diskriminuoti savo nacionalinių teisės aktų pagrindu informacinės visuomenės paslaugų teikėjus, įsteigtus kitos valstybės teritorijoje.

Tuo tarpu, Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas, įtvirtina direktyvoje tiesiogiai nenurodytus, tačiau iš jos nuostatų išvedamus informacinės visuomenės paslaugoms taikomus principus: elektroninės formos nediskriminavimo, technologinio neutralumo, funkcinio lygiavertiškumo.⁷⁰

Elektroninės formos nediskriminavimo principas reiškia, jog informacijos teisinė galia negali būti paneigta ar apribota vien tik tuo pagrindu, kad ši informacija yra sukurta, išsiųsta, gauta ar išsaugota elektroninėmis priemonėmis. Taigi, jei elektroniniai duomenys atlieka tas pačias funkcijas kaip ir popieriniai dokumentai, nėra jokio pagrindo jais nesiremti sprendžiant teisinius klausimus.

Technologinio neutralumo principas – vienas pagrindinių principų, į kurį turi atsižvelgti įstatymų leidėjas reglamentuodamas teisinius santykius, susijusius su informacinėmis technologijomis. Šį principą įtvirtina ir elektroninio parašo įstatymas, kurį aptarsime vėliau. Tuo tarpu, Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas nurodo, jog remiantis šiuo principu „normos turi būti taikomos atsižvelgiant į tikslus, kurių siekiama atitinkamomis teisės normomis, ir stengiantis, kad, kiek tai pagrįsta, vien tik dėl jų taikymo nebūtų skatinamas arba diskriminuojamas konkrečių technologijų naudojimas, taip pat, kad teisės normos būtų taikomos kiek įmanoma neatsižvelgiant į technologijas, kurios naudojamos informacinės visuomenės paslaugoms teikti.“⁷¹

⁶⁹ 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) (OL, 2000 L 178, p. 1 – 16) preambulės 34 p.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 65 – 2380), 3 str.

⁷¹ *Ibidem.*, 3 str. 3d.

„Funkcinio lygiavertiškumo principas reiškia, kad teisės normos turi būti kuo vienodžiau taikomos informacinės visuomenės paslaugoms, atliekančioms analogiškas funkcijas.“⁷²

Direktyvos 5 str., o informacinės visuomenės paslaugų teikimo įstatymo 6 str. nuostatos informacinės visuomenės paslaugų teikėjams numato specialią nuostatą, reikšmingą, anonimiškumo problemos sprendimui. Ši nuostata įpareigoja, jog paslaugų teikėjai paslaugų gavėjams ir kompetentingoms institucijoms sudarytų nuolat prieinamą toliau nurodytą informaciją:

- a) paslaugos teikėjo pavadinimą (jei tai fizinis asmuo – vardą ir pavardę);
- b) paslaugos teikėjo buveinės adresą (jei tai fizinis asmuo – gyvenamąją vietą);
- c) paslaugos teikėjo rekvizitus, tarp jų – paslaugos teikėjo e- pašto adresą;
- d) registrą, kuriame kaupiami ir saugomi duomenys apie tą paslaugos teikėją, jo registracijos numerį ar panašią identifikavimo priemonę šiame registre;
- e) duomenis apie paslaugos teikėjo veiklą prižiūrinčią instituciją;
- f) pridėtinės vertės mokesčio mokėtojo kodą, jeigu paslaugos teikėjas yra pridėtinės vertės mokesčio mokėtojas.

Tokiu būdu, direktyvoje bandoma bent iš dalies išspręsti anonimiškumo problemą, dažnai pasitaikančią elektroninių sandorių kontekste⁷³.

Reglamentuoti sutarčių sudarymą elektroninėmis priemonėmis Elektroninės komercijos direktyvoje ir Visuomenės paslaugų informavimo įstatyme išskirti atskiri skirsniai: atitinkamai trečiasis ir ketvirtasis.

Trečiajame Direktyvos skirsnyje apibrėžiamos sutartys, kurioms gali būti netaikomas Elektroninės formos nediskriminavimo principas. Yra išskiriamos keturios tokių sutarčių kategorijos⁷⁴:

- a) sutartys, kuriomis sukuriama arba perduodama teisė į nekilnojamą turtą, išskyrus nuomos teises;
- b) sutartys, kurioms sudaryti, remiantis valstybių narių įstatymais, reikalingas valdžios institucijų įsikišimas;
- c) laidavimo sutartys ir sutartys dėl kredito grąžinimo garantijos, kurias sudaro asmenys, veikiantys ne savo amato ar profesijos tikslais;
- d) šeimos ar/ir paveldėjimo teisės reglamentuojamos sutartys.

⁷² *Ibidem.*, 3 str. 4d.

⁷³ Žr. šio darbo skyrių: „Anonimiškumas elektroniniuose sandoriuose“.

⁷⁴ 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) (OL, 2000 L 178, p. 1 – 16), 9 str.

Tuo tarpu, Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas daro išimtį tik sutartims, kuriomis sukuriama ar perleidžiama teisė į nekilnojamąjį daiktą, šių sutarčių galiojimą susiedamas su valstybės, kurios teritorijoje yra nekilnojamasis daiktas, teisės normų reikalavimu sutarties formai.⁷⁵ Todėl, darytina išvada, jog Lietuvos Respublikoje įtvirtinto elektroninės formos nediskriminavimo principo ribos yra platesnės nei jas apibrėžia direktyva.

Direktyvos 10 str. įtvirtina reikalavimą, jog valstybės narės užtikrintų, kad informacinės visuomenės paslaugų teikėjas aiškiai, suprantamai ir nedviprasmiškai, prieš paslaugos gavėjui pateikiant užsakymą, pateiktų tam tikrą informaciją. Šio reikalavimo galima nepaisyti, jeigu šalys, kurios nėra vartotojai – susitaria kitaip. Direktyva reikalauja pateikti informaciją apie:

- i. įvairius techninius etapus, kuriuos reikia įveikti sudarant sutartį;
- ii. ar paslaugų teikėjas kataloguos sudarytą sutartį, ar bent bus galima su ja susipažinti;
- iii. technines priemones įvesties klaidoms, prieš pateikiant užsakymą, nustatyti ir ištaisyti;
- iv. kalbas, kuriomis siūloma sudaryti sutartį;
- v. elgesio kodeksus, kurių paslaugos gavėjas įsipareigoja laikytis ir kur tokius kodeksus būtų galima pasiekti.

Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas analogišką reikalavimą įtvirtina 9 str.

Taigi, sudarinėjant sutartis elektroniniu būdu yra keliami papildomi reikalavimai šalių bendravimui, esant ikisutartiniams santykiams. Žinoma, tokios nuostatos visų pirma skirtos vartotojų apsaugai, todėl, vartojimo sutarčių atžvilgiu, šalys negali pasirinkti, taikyti ar ne šią nuostatą.

Mūsų nagrinėjamoje verslas verslui aplinkoje, šalys, esančios savo srities profesionalais, gali neapsunkinti savęs ir susitarti, jog netaikys informavimo reikalavimų tarpusavio santykiams. Šiuo atveju sutarties laisvės principas turi aukščiausią galią.

Informacijos pateikimo reikalavimas nėra vienintelis, kurį elektroniniu būdu sudaromoms sutartims numato Elektroninės komercijos direktyva, ir kurio nėra tradicinių sutarčių sudarymo atveju.

Direktyvos 11 str. bei Informacinės visuomenės paslaugų 10 str. numato, jog paslaugos gavėjui pateikus užsakymą, paslaugos teikėjas turi nedelsdamas elektroninėmis

⁷⁵ Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 65 – 2380), 4 str. 7 d.

priemonėmis patvirtinti, kad gavo užsakymą. Tokio patvirtinimo nėra reikalaujama, jei šalys, kurios yra profesionalai (ne vartotojai), susitarė kitaip, arba, jei sutartys, sudaromos išskirtinai keičiantis elektroninio pašto pranešimais arba analogiškais individualiais pranešimais⁷⁶.

Minėta nuostata taip pat daro išimtį verslo aplinkai, kurioje, priešingai nei sutarčių su vartotojais sudarymo atveju, verslo subjektai gali susitarti, jog netaikys direktyvos 11 str. bei Informacinės visuomenės paslaugų įstatymo 10 str. įtvirtintos taisyklės.

Neaiškumas kyla dėl tokio patvirtinimo teisinių pasekmių, t.y. ar tokio patvirtinimo nebuvimas gali turėti įtakos sutarties galiojimui, jei gali – tai kokią? Atsakymo į šį klausimą reikėtų ieškoti tradicinėje sutarčių teisėje, ofertos ir akcepto santykiuje.

Jeigu tokį patvirtinimą laikysime akceptu, tuomet, nesant patvirtinimo, nebūna galima teigti, jog buvo sudaryta sutartis. Lietuvoje šiuo klausimu teismų praktikos nėra, tačiau iškilus patvirtinimo interpretavimo problemai, Lietuvos teismai galėtų pasiremti užsienio šalių praktika. Štai, pvz.: Anglijos teismai *Argos Stores*⁷⁷ byloje, kur kompanija netyčia pasiūlė televizijos įrenginius, vertus 300 svarų, parduoti už 3 svarų kainą, konstatavo, jog tinklapyje pateikiamos prekės yra tik kvietimas derėtis, o ne oferta, todėl pirkėjas, o ne tinklapių valdytojas pateikia ofertą, į kurią turi būti atsakyta akceptu. Pranešimo apie užsakymo priėmimą gavimas, šiuo atveju, laikytinas akceptu, be kurio pirkėjas negali tikėtis, jog sandoris buvo sudarytas.

Galima ir kita nuomonė dėl direktyvos 11 str. bei Informacinės visuomenės paslaugų įstatymo 10 str. įtvirtinto patvirtinimo. Šis patvirtinimas nesukels ypatingų teisinių padarinių, jeigu ofertą priimančios šalies valia, būti susaistytai sutartiniais santykiais, bus išreikšta kitu būdu. Tokia valios išraiška dažnai atsispindi esant tiesioginei elektronei komercijai, kuomet iš karto po užsakymo pateikimo, užsakovui suteikiama galimybė parsisiųsti skaitmeninį produktą. Šiuo atveju, šalies valia išreiškiama konkludentiniais veiksmais.

Pagal direktyvą – užsakymas ir gavimo patvirtinimas yra laikomi gautais, kai šalys, kurioms jie yra skirti, gali juos pasiekti⁷⁸. Tokia nuostata įtvirtina mūsų jau aptartą ir tradiciniams sandoriams taikytiną recepcijos principą, kuris elektroninių sutarčių atžvilgiu, esant tinkamam direktyvos įgyvendinimui, turėtų galioti visose 27 Europos

⁷⁶ 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) (OL, 2000 L 178, p. 1 – 16), 11 str. 3 d.

⁷⁷ Anglijos Aukščiausiojo Teismo 1996 m. spalio 24 d. sprendimas civilinėje byloje *Argos Distributors Ltd v. Commissioners of Customs & Excise* Nr. 288/94.

⁷⁸ 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) (OL, 2000 L 178, p. 1 – 16) 11 str. 1 d. 3p.

Sąjungos valstybėse narėse. Šiuo atžvilgiu, elektroninės sutartys turi pranašumą prieš tradiciniu būdu sudaromus susitarimus, kadangi, kaip jau kalbėjome, tradicinių sutarčių sudarymo atveju, kai kuriose valstybėse įtvirtintas emisijos principas. Tuo tarpu, esant elektroniniams susitarimams, net ir sudarant sutartį tarp skirtingose valstybėse gyvenančių šalių, taikoma ta pati – recepcijos taisyklė, dėl ko nebelieka neaiškumų, galinčių kilti dėl skirtingų ofertos ar akcepto įsigaliojimo momento interpretacijų.

Verslo aplinkai, kurios kontekste šiame darbe yra nagrinėjamas elektroninių sandorių sudarymas, svarbus yra direktyvos 6 str., kuris įtvirtina minimalius reikalavimus, kurios turi atitikti komerciniai pranešimai.

Komerciniai pranešimai, remiantis direktyva, yra identifikuojami visų pirma pagal pranešimo tikslą: „jie yra skirti tiesiogiai arba netiesiogiai reklamuoti prekes, paslaugas ar įmonės, organizacijos ar asmens, besiverčiančio komercine, pramonine ar amatų veikla arba reguliuojama profesija, vardą.“⁷⁹ Komerciniai pranešimai turi atitikti šias nuostatas:

- jie turi būti identifikuojami kaip tokie;
- turi būti aiškiai nurodyti fiziniai ar juridiniai asmenys, kurių vardu yra išsiųsti tokie komerciniai pranešimai;
- būtų galima aiškiai identifikuoti reklaminius pasiūlymus (nuolaidas, premijas, dovanas), jei yra leidžiami valstybėje narėje, kurioje įsisteigęs paslaugų tiekėjas. Sąlygos, kurias reikia patenkinti norint pasinaudoti minėtais pasiūlymais, privalo būti lengvai prieinamos ir aiškiai pateiktos;
- būtų galima aiškiai identifikuoti reklaminius konkursus arba žaidimus, jei jie yra leidžiami valstybėje narėje, kurioje įsisteigęs paslaugų tiekėjas. Sąlygos, kurias reikia patenkinti, norint pasinaudoti minėtais pasiūlymais, privalo būti lengvai prieinamos ir aiškiai pateiktos.

Labai dažna, su Komerciniais pranešimais susijusi problema, – neužsakyti komerciniai pranešimai, kitaip dar vadinami anglišku žodžiu *spam*. Kaip taisyklė, *spam* yra siunčiami elektroniniu paštu, todėl *spam* pranešimus aptarsime kalbėdami apie elektroniniu paštu sudaromus susitarimus.

Baigiant aptarti Elektroninės komercijos direktyvą ir informacinės visuomenės paslaugų įstatymą, reikia paminėti, jog abu šie aktai be mūsų jau minėtų aspektų, taip pat reguliuoja tarpininkų atsakomybę bei ginčų sprendimą elektroninėmis priemonėmis, tačiau šie aspektai nėra svarbūs šiame darbe nagrinėjamos temos kontekste: tarpininkų atsakomybė svarbi atsiradus tam tikriems pažeidimams (ypač garbės ir orumo pažeidimo,

⁷⁹ *Ibidem.*, 2 str. F p.

ir intelektinės nuosavybės apsaugos srityse) – šie santykiai priskirtini deliktų, tačiau ne sutarčių teisei; ginčų sprendimas – taip pat nutolęs nuo šio darbo tyrimo objekto, kadangi tokie atvejai priklauso nebe sutarties sudarymo, o sutarties vykdymo teisiniams santykiams.

4.2. Elektroninis dokumentas

Elektroniniai sandoriai nuo tradicinių sandorių skiriasi visų pirma tuo, jog jie yra sudaromi ir užfiksuojami ne materialioje, o elektroninėje formoje. Šiam tikslui, vietoj paprastų dokumentų, yra naudojami elektroniniai dokumentai, kuriems yra taikomas savitas teisinis reguliavimas. Taigi, pagal informacijos laikmeną ir yra išskiriamos dvi dokumentų rūšys:

- Popieriniai – dokumentai, kurie yra išspausdinti ant popieriaus.
- Elektroniniai dokumentai – dokumentai, dažniausiai neturintys materialios formos ir egzistuojantys tik skaitmeniniame formate. Norint peržiūrėti tokius dokumentus, reikalinga speciali programinė įranga, galinti informaciją, išsaugotą bitais, parodyti žmogui suprantama forma.

Dokumentų skirstymas į popierinius ir elektroninius turi didelę reikšmę kalbant apie rašytinio dokumento suvokimą.

Dažnai visuomenėje galima išgirsti nuomonę, jog rašytinis dokumentas ir popierinis dokumentas yra du sinonimai, vienas nuo kito beveik niekuo nesiskiriantys. Iš tikrųjų tai yra du skirtingi dalykai, kurių nereikėtų painioti: popierinis dokumentas yra tam tikras formatas, kuriame užfiksuotas rašytinė dokumento forma.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse⁸⁰, reglamentuojančiame rašytinių įrodymų pateikimą teismui, taip pat padaryta panaši klaida, t.y. šio akto 198 str. nurodyta, jog „dokumento rašytinei formai prilyginami dalyvaujančių byloje asmenų pasirašyti dokumentai, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka perduoti telekomunikacijų galiniais įrenginiais.“ Tokia nuostata nėra labai tiksli, kadangi galiniai telekomunikacijų įrenginiai yra – telefono, faksimilinio ryšio aparatai, modemai ir kitos priemonės, kurios prijungtos prie tam tikro tinklo ir yra skirtos informacijos perdavimui, ir kuriomis perduotus dokumentus tarptautiniai teisės aktai įvardija kaip rašytinės formos dokumentus (o ne prilygina rašytinei formai).

Vienas seniausių šaltinių, reglamentuojančių rašytinę dokumentų formą yra, mūsų jau minėta, 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo –

⁸⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės Žinios, 2002 Nr. 36 – 1340)

pardavimo sutarčių sudarymo.⁸¹ Šios konvencijos 13 str. įvardija, jog „konvencijos tikslais "rašytinė forma" apima telegramą ir pranešimą, siunčiamą teleksu“, taigi, telegramos ir teleksai aiškiai patenka į rašytinį terminą.

Konvencija tiesiogiai nemini naujų technologijų, tokių kaip EDI, elektroninis paštas, www sandoriai ir pan. bei apie juos nieko nepasisako, tačiau, atkreipiant dėmesį į tai, jog konvencija buvo pasirašyta 1980 m., akivaizdu, jog tuomet tokios priemonės neegzistavo, taigi kyla natūralus klausimas, ar „rašytinė forma“ apima ir šias naujas technologijas?

Atsakymą į šį klausimą pateikia Mindaugas Civilka savo darbe „1980 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių ir elektroninė komercija“⁸². Autoriaus nuomone, „Konvencijos priėmimo metu nebuvo žinomos tokios ryšio priemonės kaip EDI, elektroninis paštas ir pan. [...] Akivaizdu, kad elektroninių komunikacijų kontekste, pati konvencija pateikia tik nurodą į teleksą, o apie kitas formas neužsimena [...] Nors teleksas vis dar plačiai tebenaudojamas ir šiandien, telegrama moderniajame verslo pasaulyje tapo visiškai seniena, kurios vietą be konkurencijos užėmė EDI ir elektroninis paštas. Aiškinant šį (13 str. – autoriaus past.) konvencijos straipsnį, formos laisvės ir sutarties laisvės principas leidžia teigti, kad toks plečiamasis aiškinimas yra tinkamas.[...] Tai reiškia, kad Konvencijos 13 straipsnis turi būti suprantamas, kaip apimantis visas elektronines priemones komunikavimo priemones.“

Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių nėra vienintelis tarptautinės teisės šaltinis, kalbantis apie rašytinę dokumento formą.

Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos (UNCITRAL) parengto pavyzdinio elektroninės komercijos įstatymo 6 str. nustato, jog rašytiniu turi būti pripažįstamas duomenų pranešimas, kai jame esanti informacija yra prieinama taip, kad ja būtų galima vėliau pasiremti⁸³. Kadangi faksu, elektroniniu paštu ir kitomis naujausiomis telekomunikacijų priemonėmis perduodama informacija, turint tinkamą programinę įrangą, visada galima atpažinti ir ja pasiremti, akivaizdu, jog ši informacija patenka į rašytinio pranešimo apibrėžimą pavyzdinio elektroninės komercijos įstatymo prasme.

⁸¹ 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių (Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283)

⁸² CIVILKA, Mindaugas. 1980 m. *Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių ir elektroninė komercija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: <http://www.teisininkas.lt/downloads/vk_ir_elk.pdf>

⁸³ 1996 m. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos pavyzdinis elektroninės komercijos įstatymas 6 str. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/05-89450_Ebook.pdf>.

UNCITRAL pavyzdinis įstatymas apibrėžia kas tai yra duomenų pranešimas. 2 str. nurodo, jog tai – informacija, sukurta, išsiųsta, gauta ar saugoma elektroninėmis priemonėmis, optinėmis ar panašiomis priemonėmis, įskaitant bet neapsiribojant, elektroninių duomenų apsikeitimą (EDI), elektroninį paštą, telegramą, teleksą ar telekopijas. Apibendrinus, galime teigti, jog šis įstatymas elektroniniais duomenimis įvardija visus duomenis, kurie sukurti, saugomi, ar perduodami ne popierine forma.

Taigi, popierinis dokumentas nėra tas pats kas rašytinė dokumento forma, todėl visais atvejais, kai įstatymai dokumento sudarymui reikalauja rašytinės formos, tokį dokumentą atitiks ir turės lygiai tokią pat galią dokumentas, sudarytas ir/ar pateiktas elektroninėmis priemonėmis.

4.3. Elektroninio dokumento teisinė galia

Kaip jau minėta, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas numato, jog „dokumento rašytinei formai prilyginami dalyvaujančių byloje asmenų pasirašyti dokumentai, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka perduoti telekomunikacijų galiniais įrenginiais.“⁸⁴ Įvertinus šią sąvoką kartu su mūsų, ankstesniame skyriuje aptartais tarptautinės teisės šaltiniais, apibrėžiančiais elektroninių duomenų bei rašytinio dokumento santykį, iš pirmo žvilgsnio lyg ir nebelieka abejonių, jog kiekvienas teismas nagrinėdamas bylas privalo priimti elektroniniame formate pateikiamus įrodymus.

Lietuvos Respublikos teismai nebuvo linkę pritarti aukščiau išsakytai nuomonei. Abejonių teismams kėlė Civilinio proceso kodekso 114 str. įtvirtinti reikalavimai, kurie nurodo, jog „dalyvaujantis byloje asmuo, kuris procesinio dokumento turinį pagrindžia rašytiniais įrodymais, prideda jų originalus arba nuorašus, patvirtintus teismo, notaro, byloje dalyvaujančio advokato ar dokumentą išdavusio (gavusio) asmens.“ Būtent dėl neatitikimo originalumo reikalavimui, iki „Sėkmės sistemos“ v. „Lietuvos telekomas“ bylos,⁸⁵ Lietuvos teismai atsisakydavo priimti ir vertinti elektroninius susirašinėjimus, kaip įrodymus. Padėtis pasikeitė po Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo pateikto minėtoje byloje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog pirmosios instancijos teismas, neprijungdamas prie bylos ir nevertindamas susirašinėjimo elektroniniu paštu, pažeidė ieškovo teisę pateikti įrodymus, tokiu būdu buvo pažeista Civilinio proceso kodekso 65 str. įtvirtinta taisyklė, numatanti teismams pareigą vertinti visus pateiktus įrodymus.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės Žinios, 2002 Nr. 36 – 1340).

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje *I/ „Sėkmės sistemos“ v. AB „Lietuvos telekomas“*, Nr. 3K-3-927/2001 kat. 31.4;

Originalumo reikalavimo teismai neturėtų besąlygiškai laikytis ne tik dėl Civilinio proceso kodekso 65 str. įtvirtintos taisyklės ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo, bet ir dėl nuostatų, įtvirtintų tarptautinės privatinės teisės aktuose: UNCITRAL pavyzdinis įstatymo 9 str. numato, jog elektroninio duomenų pranešimo įrodomoji galia negali būti sumenkinta dėl to, kad jis nėra originalios formos, jeigu tai yra geriausias įrodymas, kokio iš asmens, pateikiančio jį, protingai galima tikėtis.

Poziciją, jog elektroninis dokumentas turėtų būti priimtinas teisme kaip įrodinėjimo priemonė, turinti tokią pat galią, kaip ir popierinis dokumentas, pagrindžia ir Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas, kuris įtvirtina elektroninės formos nediskriminavimo principą⁸⁶. Turbūt todėl, šiuo metu Lietuvos Respublikos teismai be vargo priima elektroninius pranešimus kaip įrodymus.⁸⁷

Pripažinus, jog, elektroninis dokumentas kartu yra ir rašytinis dokumentas, kyla klausimas: kaip tuomet turėtų būti sudaromos elektroninės sutartys, kadangi įstatymas numato reikalavimą, jog visi rašytiniai sandoriai yra patvirtinami parašais,⁸⁸ kurie atspindi pagrindinį sandorių elementą – šalies valios išraišką.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 65 – 2380), 3 str. 2.

⁸⁷ Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 8d. nutartis civilinėje byloje UAB „Star Communications Worldwide“ v. UAB „Palink“, Nr. 2A-443/2007, kat 42.11.1; 54.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262) 1.73 str. 2 d.

5. Elektroninis parašas

Civilinis kodekso 1.63 str. numato, jog pagrindinė sutarčių sudarymui reikalinga sąlyga yra suderinta šalių valia, o Civilinio kodekso 1.73 str. 2 d. nustato, jog rašytinės formos sandoriai sudaromi surašant vieną dokumentą, pasirašomą visų sandorio šalių, arba šalims apsikeičiant atskirais dokumentais. Rašytinės formos dokumentui prilyginami šalių pasirašyti dokumentai, perduoti telegrafinio, faksimilinio ryšio ar kitokiais telekomunikacijų galiniais įrenginiais, jeigu yra užtikrinta teksto apsauga ir galima identifikuoti parašą. Taigi, parašas sutartyje leidžia identifikuoti pasirašiusias šalis ir atlieka valios išraiškos patvirtinimo funkciją.

Pagrindinis teisės aktas reglamentuojantis Elektroninį parašą yra Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas. Jis įtvirtina, jog:

„Elektroninis parašas - tai duomenys, kurie įterpiami, prijungiami ar logiškai susiejami su kitais duomenimis pastarųjų autentiškumui patvirtinti ir (ar) pasirašančiam asmeniui identifikuoti“⁸⁹. Panašiai elektroninį parašą apibrėžia Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB⁹⁰ (toliau – Elektroninio parašo direktyva). Pagal šią direktyvą „elektroninis parašas“ – elektronine forma pateikti duomenys, kurie yra prijungti prie kitų elektroninių duomenų arba yra logiškai susieti su jais ir kurie yra naudojami kaip autentiškumo patvirtinimo būdas.⁹¹

Atsižvelgiant į minėtus apibrėžimus, galime išskirti du elementus, kurie skiria elektroninį parašą nuo kitų elektroninių duomenų ir paprasto ranka rašyto parašo:

Materialusis elementas - šį elementą galima išskaidyti į dvi dalis:

- elektroninis parašas, kaip ir paprastas ranka rašytas parašas, yra tam tikri duomenys, tačiau nuo paprasto parašo šie duomenys skiriasi tuo, jog jie pateikiami elektronine forma, todėl yra įvardijami kaip elektroniniai duomenys. Elektroninio parašo įstatymo 2 str. 2 d. nurodo, jog „Elektroniniai duomenys - tai visi duomenys, kurie tvarkomi informacinių technologijų priemonėmis“, taigi, vienas iš būtinų elementų tam, kad duomenis būtų galima įvardinti kaip elektroninį parašą yra reikalavimas, jog šie duomenys būtų sukurti informacinėmis priemonėmis.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1827), 2 str. 4 d.

⁹⁰ 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos (OL, 2000 L 013, p. 12 – 20).

⁹¹ *Ibidem.*, 2 str.1d.

○ Šie duomenys yra prijungti prie kitų elektroninių duomenų arba yra logiškai susieti su jais. Vien tik patys elektroniniai duomenys, be jokios sąsajos su kitais duomenimis (tekstu, paveikslėliu ir kt.), nėra laikoma elektroniniu parašu.

Funkcinis elementas – kadangi anaipol ne visi informacinių priemonių pagalba sukurti duomenys, kurie yra prijungti prie kitų elektroninių duomenų arba yra logiškai susieti su jais, yra elektroninis parašas, būtina įvardinti dar vieną elektroninio parašo elementą išskiriantį jį iš kitų duomenų. Šis elementas – elektroninio parašo gebėjimas atlikti identifikavimo funkciją.

Tiek materialusis, tiek funkcinis elektroninio parašo elementai yra būtini tam, kad duomuo būtų identifikuojamas kaip elektroninis parašas. Nesant bent vieno iš minėtų elementų, nebus ir teisiškai pripažįstamo elektroninio parašo.

Tiek Elektroninio parašo direktyva, tiek Elektroninio parašo įstatymas greta „elektroninio parašo“ išskiria dar vieną sąvoką, t.y. „saugus elektroninis parašas“⁹². Tam, kad parašas būtų laikomas saugiu, jis turi atitikti šiuos reikalavimus:

- turi būti vienareikšmiškai susijęs su pasirašančiu asmeniu (unikalumas);
- turi leisti nustatyti pasirašančio asmens tapatybę (identifikavimas);
- turi būti sukurtas priemonėmis, kurias pasirašantis asmuo gali kontroliuoti tik savo valia (saugumas);
- turi būti susijęs su pasirašytais duomenimis taip, kad bet koks šių duomenų pakeitimas būtų pastebimas (integralumas).

„Saugus elektroninis parašas reikalingas norint atpažinti informacinės sistemos vartotoją ir užtikrinti saugų duomenų perdavimą, t.y. įsitikinti, kad prisistatantysis yra būtent tas asmuo ir, kad pasirašyti duomenys vėliau nebuvo pakeisti.“⁹³

Pažymėtina, jog elektroninis parašas pagal Elektroninio parašo įstatymą yra siejamas su informacinių technologijų priemonėmis tvarkomais duomenimis (elektroniniais duomenimis). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. balandžio 13 d. nutartyje konstatavo, jog „pagal 1999 m. gegužės 20 d. Vyriausybės nutarimo Nr. 617 „Dėl keitimosi informacija apie standartus, techninius reglamentus ir atitikties įvertinimo procedūras taisyklių patvirtinimo“ priedo 2 d. 2.3.2 papunktį telefakso ir telekso paslaugos nepriskiriamos prie paslaugų, teikiamų elektroninėms priemonėms (analogiška nuostata yra ir 1998 m. liepos 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 98/48/EB

⁹² *Ibidem.*, 2 str. 2 d. ir Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1827) 2 str. 5 d.

⁹³ CIVILKA, M., et al. *Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004, p. 165.

V priedo 2 dalyje), todėl elektroniniam parašui keliami reikalavimai šiuo atveju netaikytini⁹⁴

Reikia pažymėti, jog Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas priskiriamas naujausiems ir moderniausiems įstatymams, kadangi įtvirtina technologinio neutralumo principą, reiškiantį, kad įstatymas gali būti naudojamas elektroninių duomenų pasirašymo reglamentavimui, nepriklausomai nuo to, kokios konkrečios parašo formavimo technologijos yra naudojamos. Kaip jau buvo minėta, technologinio neutralumo principą įtvirtina ir Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas.⁹⁵

Technologinio neutralumo principas įtvirtintas ir pripažįstamas ne visose valstybėse. Vokietijoje, Argentinoje, Italijoje bei kai kuriose JAV valstijose yra paplitęs priešingas reglamentavimas – aiškios technologijos įtvirtinimas. Šiose šalyse pripažįstama tik viešojo rakto technologija, kuri pasaulyje (kaip ir Lietuvoje) yra populiariausia iš naudojamų šiam tikslui. Viešųjų raktų technologija sukurtas parašas vadinamas ne elektroniniu, bet skaitmeniniu (angl. – *digital*) parašu. Aiškumo dėlei vertėtų pabrėžti, jog skaitmeninis parašas yra tik viena iš daugelio elektroninio parašo rūšių.

Taigi, daugumoje valstybių, elektroninį parašą reglamentuojančių teisės aktų leidyboje, naudojamas minimalistinis požiūris – abstraktus elektroninio parašo pripažinimas ir abstrakčių reikalavimų įtvirtinimas, visą kitą paliekant egzistuojančioms technologijoms⁹⁶.

5.1. Parašo formavimas naudojant viešųjų raktų infrastruktūrą

Pati populiariausias ir pasaulyje labiausiai paplitusi technologija, naudojama pasirašyti elektroniniams dokumentams, yra viešųjų raktų technologija, kuri dar yra įvardijama kaip Skaitmeninis parašas. Ši technologija veikia naudojant porą, tarpusavyje "surištų" raktų - privatų ir viešą.

- **Privatus raktas** išduodamas sertifikavimo paslaugų teikėjo pasirašančiajam asmeniui. Sertifikavimo paslaugų teikėjas yra trečiasis asmuo, kuris per išduodamą sertifikatą (liudijimą) susieja pasirašančio asmens tapatybę su parašo formavimo ir tikrinimo duomenimis (taip užtikrinamas identifikavimo kriterijus) bei suteikia galimybę bet kuriam subjektui susipažinti su sertifikatu. Toks subjektas, tikrindamas sertifikate

⁹⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. balandžio 13 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Bitė Lietuva“ v. Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba, Nr. AS¹⁴-77-06, kat. 48.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 65 – 2380, 2 str. 3d.

⁹⁶ *Internet Law & Policy Forum. Survey of International Electronic and Digital Signature Initiatives* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.ilpf.org/groups/survey.htm>>.

įrašytus duomenis gali įsitikinti, jog pasirašė būtent tas asmuo, kuris nurodytas dokumente. Didesnę įrodomąją galią turi kvalifikuotas sertifikatas (jame nurodomai informacijai ir jo išduodančiam sertifikavimo paslaugų teikėjui keliami papildomi reikalavimai), tačiau tai, jog parašas nėra paremtas kvalifikuotu sertifikatu savaime nemažina šio parašo juridinės galios.

- **Viešasis raktas** turi būti žinomas visiems, kas tik panorėtų susisiekti su raktų poros savininku. Jis gali būti panaudotas pranešimo, pasirašyto privačiuoju raktu, patikrinimui.

„Skaitmeninių sertifikatų sudėtyje yra informacija apie savininką: vardas, pavardė, darbovietė, elektroninio pašto adresas ir kt. Įdiegtas interneto naršyklėje, toks sertifikatas gali būti naudojamas kaip elektroninis asmens pažymėjimas, kurį WEB serveriai gali patikrinti. Tai padeda išvengti slaptažodžio įvedimo ir tikrinimo tais atvejais, kai yra reikalingas narystės patikrinimas“⁹⁷.

Pasirašymo procesui, be minėtų viešo ir privataus rakto, visada reikalinga parašo formavimo įranga – programinė ar/ir techninė įranga, kurioje yra saugomi parašo formavimo duomenys ir kurią panaudojus, pasirašomų duomenų atžvilgiu, suformuojamas elektroninis parašas.

„Šiuo metu, kaip viena iš saugiausių ir perspektyviausių technologijų nurodomos “gudriosios” (smart) kortelės, naudojamos parašo formavimo duomenims saugoti (jos perspektyvios tuo, kad gali būti panaudojamos labai įvairiems tikslams – ne tik pasirašymui, bet ir asmens identifikavimui, kaip banko kortelės ir pan.), o jas panaudojus su tinkama technine įranga galima saugiai pasirašyti duomenis“⁹⁸.

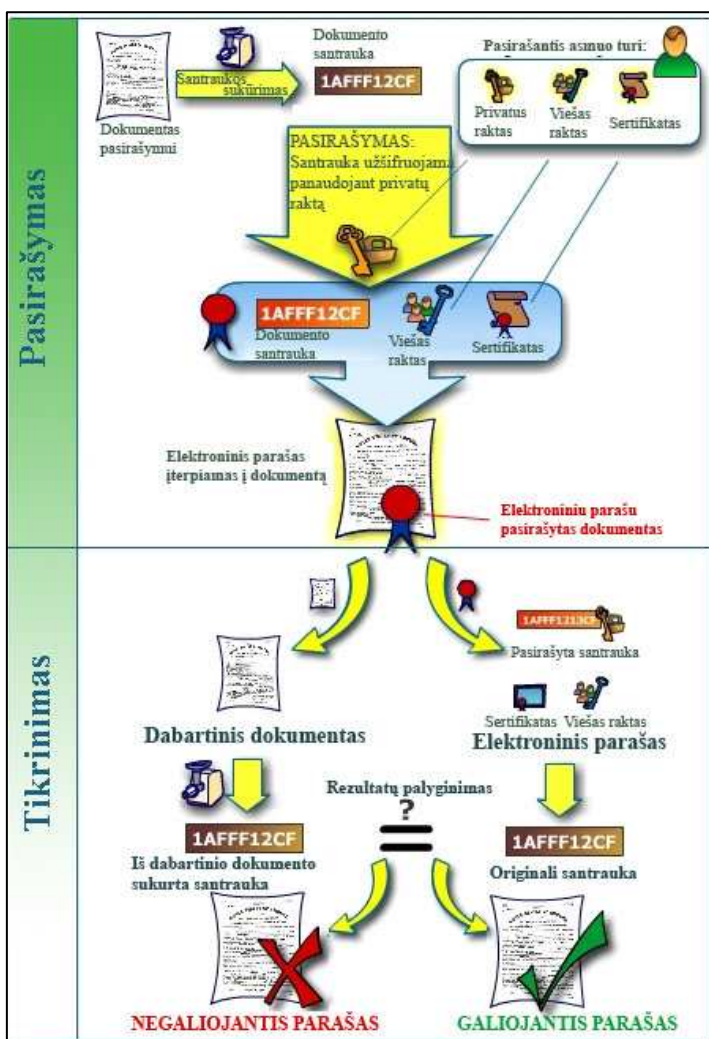
Dokumento pasirašymo naudojant skaitmeninį parašą schema nėra labai sudėtinga: skaitmeninio parašo naudotojas sukuria dokumentą ir jį pasirašo naudodamas tik jam vienam žinomą privatų raktą. Tam, kad vėliau būtų galima patikrinti pasirašyto teksto vientisumą, formuojant parašą, sukuriama papildoma teksto vientisumą patikrinančios santraukos (toliau santraukos).

⁹⁷ *Skaitmeninio sertifikavimo centras: apie sertifikatus* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.ssc.lt/?name=menu&act=show&do=17,108&L=lt>>.

⁹⁸ LAMANAUSKAS, Tomas. *Elektroninio parašo įstatymas Lietuvoje: privalumai ir trūkumai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-30]. Prieiga per internetą: <www.itc.tf.vu.lt/doc/mokslas/epil.doc>.

Šios santraukos yra užkoduojamos naudojant siuntėjo privatų raktą ir tokiu būdu suformuojamas elektroninis parašas. Šis parašas gali būti atkoduotas tik turint viešąjį tos pačios raktų poros raktą.

Gavėjas iššifruoja dokumento elektroninį parašą ir iš gauto pranešimo sukuria savo santrauką. Ši, nauja santrauka, yra lyginama su iš skaitmeninio parašo gauta santraukos reikšme. Jeigu abiejų santraukų reikšmės sutampa, galima daryti išvadą, kad dokumentas pakeistas nebuvo. Kadangi pranešimas yra iššifruojamas viešuoju raktu, galima teigti, kad pranešimas buvo užkoduotas atitinkamu asmeniniu raktu, kurį gali žinoti tik tai siuntėjas. Tokiu būdu, išpildomas integralumo reikalavimas⁹⁹ (žr. pav. Nr. 1).

pav. Nr.1

Skaitmeninis parašas yra tik viena iš Elektorinio parašo rūšių, todėl galimas ir kitoks dokumentų pasirašymas elektroniniu būdu.

3.2. Parašo formavimas naudojant internetinės bankininkystės duomenis

Tiek Elektroninio parašo direktyva, tiek Elektroninio parašo įstatymas numato,¹⁰⁰ jog saugus elektroninis parašas, sukurtas saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintas galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu, elektroniniams duomenims turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme, tačiau tiek direktyva, tiek įstatymas toliau numato, jog elektroninis parašas negali

⁹⁹ Skaitmeninio sertifikavimo centras: apie sertifikatus [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-28]. Prieiga per internetą: <http://www.ssc.lt/?name=menu&act=show&do=17,108&L=lt>.

¹⁰⁰ 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos (OL, 2000 L 013, p. 12 – 20) 5 str. ir Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1827) 7 str.

būti laikomas negaliojančiu vien dėl to, jog jis yra elektroninis, nėra paremtas kvalifikuotu sertifikatu, nėra paremtas akredituoto sertifikavimo paslaugų teikėjo išduotu kvalifikuotu sertifikatu; nėra sukurtas saugia parašo formavimo įranga.

Šių nuostatų analizė leidžia daryti vienareikšmišką išvadą, jog saugus elektroninis parašas yra tinkama ir leistina įrodinėjimo priemonė teisme. Atsižvelgiant į šią nuostatą, Lietuvoje buvo sukurtas saugus elektroninis parašas, kuris nėra paremtas kvalifikuotu sertifikatu.

Tinklapyje <https://www.eparasas.lt> galima pasirašyti sutartis elektroniniu būdu, neturint jokios specialios techninės ir/ar programinės įrangos bei nesinaudojant sertifikavimo paslaugų teikėjo teikiamomis paslaugomis. Tam, kad sudaryti sandorį pasinaudojant <https://www.eparasas.lt> tinklapiu, pakanka būti bent vieno iš Lietuvoje veikiančių bankų internetinės bankininkystės paslaugos vartotoju. Pasirašymo procesas atliekamas tokia tvarka:

Inicijuojantis sutartį asmuo (toliau – „asmuo A“) per puslapį, susietą su banku, naudojant elektroninės bankininkystės duomenis, yra identifikuojamas. Identifikavimo metu, sistema www.eparasas.lt iš banko gauna asmens vardą/ pavardę ir asmens kodą.

➤ Asmuo A suderintą su kontrahentu (toliau „asmuo B“) dokumentą, pasinaudodamas nemokama programa, perverčia į PDF formatą ir tokį dokumentą įveda į sistemą.

➤ Įvedęs dokumentą į sistemą, asmuo A – bet kuriuo metu gali pradėti inicijuoti dokumento pasirašymą. Dokumento pasirašymas inicijuojamas nurodant kito asmens, kuris taip pat turi pasirašyti dokumentą (asmens B) elektroninio pašto adresą ir asmens kodą.

➤ Asmuo B į savo pašto dėžutę gauna žinutę su pranešimu apie siūlymą sudaryti susitarimą. Tam, kad perskaityti susitarimą, asmuo B turi atsiversti internetinį tinklalapį, kurio adresas, nurodytas elektroniniame pranešime.

➤ Bandant atidaryti tinklalapį, nuoroda į kurį buvo atsiųsta elektroniniu paštu, vykdoma asmens B identifikacija, kuri atliekama lygiai taip pat kaip ir asmens A, t.y. per elektroninės bankininkystės sistemą. Pažymėtina tai, jog nepatvirtinus asmens B identifikacijos, neįmanoma perskaityti pasiūlymo, taip užtikrinamas visiškas sutarties konfidencialumas.

➤ Patvirtinus asmens B identifikaciją, šis turi galimybę peržiūrėti susitarimą ir pasirinkti: pasirašyti jį ar nepasirašyti.

➤ Sutikus pasirašyti, fiksuojama pasirašymo data ir laikas, kurie kartu su pasirašiusiojo asmens duomenimis įterpiami į dokumentą. (jie matomi vizualiai dešiniajame dokumento kampe). Tokia sutartis laikoma sudaryta ir galioja visa apimtimi.

Toks pasirašymo būdas atitinka elektroniniam parašui keliamus reikalavimus:

Asmens susiejimas per elektroninės bankininkystės sistemą išpildo unikalumo ir identifikavimo reikalavimus – bankai, prieš atidarydami sąskaitas ir prieš išduodami elektroninės bankininkystės priemones, visada nustato tikrąją asmens tapatybę.

Bankai, elektroninės bankininkystės priemonės išduoda konkrečiam asmeniui bei tik tam konkrečiam asmeniui suteikia prisijungimo duomenis. Niekas, išskyrus patį asmenį, kuriam išduoti prisijungimo duomenys, negali prisijungti prie banko sistemos, todėl galima teigti, jog įvykdytas ir saugumo reikalavimas.

Integralumo reikalavimas išpildomas pasirašinėjant PDF (angl. – *portable document format*) formatu išsaugotą tekstą, kadangi šiuo formatu išsaugotas tekstas negali būti redaguojamas, be to, nuo pasirašymo inicijavimo momento šis tekstas saugomas *www.eparasas.lt* sistemoje, todėl nei viena iš pasirašančiųjų šalių neturi galimybės jį pakeisti.

Taigi, *www.eparasas.lt* sistema paprastam vartotojui yra daug paprastesnė ir pigesnė nei kvalifikuotu sertifikatu paremtas elektroninis parašas, tačiau teisiškai turi tokią pačią galią, kaip ir parašas paremtas kvalifikuotu sertifikatu.

3.3. Pasirašantis asmuo ir parašo naudotojas

Kaip jau buvo minėta, Civilinio proceso kodekso 1.63 str. numato, jog pagrindinė sutarčių sudarymui reikalinga sąlyga yra suderinta šalių valia. Parašas – šalių valios išraiška. Jau aptarėme, kas yra elektroninis parašas ir kaip jis sudaromas. Belieka išsiaiškinti, kaip ir kokie subjektai dalyvauja elektroninio parašo sudaryme.

Elektroninio parašo įstatymas šiuo atveju išskiria du subjektus – pasirašantį asmenį ir parašo naudotoją.

○ **Pasirašantis asmuo** - veiksnus fizinis asmuo, kuris turi parašo formavimo įrangą ir, veikdamas savo valia ir savo arba kito asmens, kuriam jis atstovauja, vardu, sukuria elektroninį parašą (Elektroninio parašo įstatymo 2 str. 7 d.).

○ **Parašo naudotojai** - asmenys, kurie savo veikloje naudoja elektroninį parašą arba iš kitų asmenų gauna pasirašytus duomenis (Elektroninio parašo įstatymo 2 str 8 d.).

Esminis skirtumas tarp šių subjektų yra tas, jog pasirašantis asmuo gali būti tik veiksnus fizinis asmuo, tuo tarpu parašo naudotoju gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai

asmenys. Pažymėtina, jog Elektroninio parašo direktyva nedaro tokio skirtumo ir numato, jog „pasirašantysis asmuo“ – asmuo, kuris turi parašo formavimo įrangą ir veikia savo arba atstovaujamojo fizinio ar juridinio asmens arba subjekto vardu“¹⁰¹;

Analizuojant Elektroninio parašo įstatymą, pažymėtina tai, jog, tik fizinis asmuo gali pasirašyti sertifikavimo paslaugų teikėjo sudarytą sertifikatą, ir tik fizinis asmuo, kurio prašymu buvo išduotas sertifikatas, atsako už pateiktų dokumentų tikrumą. Šios įstatymo nuostatos sukelia dvejone – ar juridinis asmuo Lietuvos Respublikoje gali pasirašyti elektroninius susitarimus ir taip išreikšti savo valią, būti susaistytu sutarties nuostatų.

Atsakymo paiešką į šį klausimą apsunkina Lietuvos Respublikos įstatymai¹⁰², numatantys, jog juridinio asmens valios išraišką patvirtina jo valdymo organo parašas ir juridinio asmens antspaudas.

Pirminėje Elektroninio parašo įstatymo redakcijoje¹⁰³, juridinio asmens problema nebuvo išspręsta, tačiau vėliau situacija buvo ištaisyta, įterpiant pataisą – įstatymo 8 str. 4 d., kuri nurodo, jog „juridinio asmens atstovo elektroninio parašo galia yra prilyginama juridinio asmens atstovo parašo, patvirtinto juridinio asmens antspaudu, galiai rašytiniuose dokumentuose“

Taigi, Lietuvoje, juridinio asmens teisės pasirašyti elektroniniu parašu problema išspręsta, pridėjus daugiau teisių jo atstovo parašui.

Tarptautinėje praktikoje yra proteguojamas kitas šios problemos sprendimo būdas – pačiam juridiniam asmeniui suteikiama teisė turėti ir formuoti elektroninį parašą, juolab, kad šio parašo specifiška leidžia sukurti tokią situaciją, kai yra vienas parašas ir keli juo pasirašantys asmenys, todėl, kaip jau buvo minėta, Elektroninio parašo direktyva numato tik vieną iš subjektų rūšių – pasirašantysis (angl. – *signatory*), kuris apibrėžiamas lygiai taip pat, kaip pasirašantis asmuo pagal Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymą, išskyrus reikalavimą būti veiksniumi fiziniu asmeniu.

Nustatydamas reikalavimą, jog pasirašantis asmuo būtų tik fizinis asmuo, ir išskirdamas parašo turėtoją bei pasirašantįjį asmenį, Elektroninio parašo įstatymas netinkamai įgyvendina Elektroninio parašo direktyvos nuostatas tuo apsunkindamas elektroninių sutarčių sudarymą juridinių asmenų atžvilgiu.

¹⁰¹ 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos (OL, 2000 L 013, p. 12 – 20), 2 str. 3 d.

¹⁰² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262) 1.73 str.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1827).

3.4. Elektroninio parašo teisinė galia

Šiame darbe jau ne kartą buvo minėta, jog Elektroninio parašo įstatymas, kaip ir Elektroninio parašo direktyva, numato, jog saugus elektroninis parašas, sukurtas saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintas galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu, elektroniniams duomenims turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme.

Šią nuostatą patvirtina ir Civilinio proceso kodeksas, numatantis, jog įrodinėjimo procese „dokumento rašytinei formai prilyginami dalyvaujančių byloje asmenų pasirašyti dokumentai, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka perduoti telekomunikacijų galiniais įrenginiais.“

Taigi, saugus, sukurtas saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintas galiojančiu sertifikatu elektroninis parašas galioja be jokių įrodymų.

Elektroninio parašo įstatymas ir direktyva taip pat nurodo, jog elektroninis parašas negali būti laikomas negaliojančiu dėl bet kurios iš žemiau išvardytų priežasčių:

- 1) kad yra elektroninis;
- 2) kad nėra paremtas kvalifikuotu sertifikatu;
- 3) kad nėra paremtas akredituoto sertifikavimo paslaugų teikėjo išduotu kvalifikuotu sertifikatu;
- 4) kad nėra sukurtas saugia parašo formavimo įranga,

Vadinasi, toks parašas galios visada – įrodžius jo saugumą¹⁰⁴.

Dar vieną elektroninio parašo galiojimo atvejį apibrėžia Elektroninio parašo įstatymo 8 str. 3 d., kuri nurodo, jog elektroninis parašas visais atvejais turi Elektroninio parašo įstatymo 8 str. 1 d. įtvirtintą teisinę galią, jeigu parašų naudotojai tarpusavyje dėl to susitaria.

Tokia nuostata neprieštarauja ir Elektroninio parašo direktyvai, kadangi jos preambulės 16 p. nurodo, jog „elektroniniams parašams, naudojamiems išimtinai tik sistemose, kurios yra paremtos savanoriškomis, pagal privatinę teisę sudarytomis sutartimis tarp tam tikro dalyvių skaičiaus, reguliavimo sistema nereikalinga; šalių laisvė tarpusavyje susitarti dėl sąlygų, pagal kurias jos priimtų elektroniniu būdu pasirašytus duomenis, turi būti pripažįstama tiek, kiek tai leidžia nacionalinė teisė; turi būti pripažintas teisinis tokiose sistemose naudojamų elektroninių parašų galiojimas bei jų, kaip įrodymų, leistinumas teismo procese“. Remiantis šiomis nuostatomis, galima teigti,

¹⁰⁴ Apie reikalavimus saugiam elektroniniu parašui rašoma šio skyriaus pradžioje.

jog iš esmės bet kuri elektroniniais duomenimis paremta identifikavimo technologija, jeigu ji atitinka paprastam elektroniniam parašui keliamus reikalavimus (pvz.: PIN kodu pagrįsta technologija)¹⁰⁵, turi teisinę galią, o teismų praktikoje pripažįstama, jog išreiškiant šalies valią, dokumentai gali būti pasirašomi asmeniškai, arba elektroninio parašo įstatymo nustatyta tvarka.¹⁰⁶

3.5. Elektriniu parašu pasirašytų pranešimų teisinis vertinimas

Pasirašant sandorius galiojančiu elektroniniu parašu, ofertos ir akcepto problematikos, kuri kyla sudarant sandorius tradiciniu būdu, lieka nedaug. Taip yra todėl, kad elektroninio parašo panaudojimo atveju, kartu su šalimis sandorio sudaryme dalyvauja ir trečiosios šalys: skaitmeninio sertifikavimo paslaugų teikėjas, ar tinklapio valdytojas – parašo formavimo naudojant elektroninės bankininkystės duomenis, atveju.

Naudojant saugų elektroninį parašą (viešųjų raktų infrastruktūros modelis) oferta yra laikomas pirminis pranešimas kuris yra užkoduojamas (pasirašomas) ir nusiunčiamas akceptantui. Kadangi toks pranešimas yra pasirašytas – jis išreiškia asmens ketinimą sudaryti sutartį pateiktomis sąlygomis, todėl neabejotinai yra laikytinas oferta. Jei tokį dokumentą pasirašys ir kita šalis, šios šalies parašo suformavimas ant dokumento bus laikomas akceptu, kuris, taip pat vienareikšmiškai kaip ir ofertos atveju, išreikš pastarosios šalies valią dėl sutarties sudarymo. Jei akceptantas nesutiks su tam tikromis sąlygomis ir pakoreguos jas, pakeistas dokumentas nebeturės galiojančio pirmosios šalies elektroninio parašo, todėl sutarties iniciatoriumi bus laikoma antroji šalis, o jos išsiųstas dokumentas bus laikomas oferta.

Tuo metu, kai dokumentas pasirašomas antruoju parašu – fiksuojamas pasirašymo momentas (jį dokumente pažymi skaitmeninis sertifikavimo centras). Nuo šio momento elektroninė sutartis laikoma sudaryta.

Naudojant pasirašymui mūsų aptartą *www.eparas.lt* sistemą, oferta yra laikomas pradinis pranešimas, kurį PDF formatu pateikia sandorį inicijuojanti šalis.

Ofertos išsiuntimo momentu, laikytinas patvirtinimo, kurį asmuo turi atlikti prieš išsiunčiant galutinį pranešimą kitai šaliai, atlikimo momentas. Akceptavimo ir sutarties sudarymo momentu laikytinas antrosios šalies sutikimo momentas, kuris yra fiksuojamas tuo metu, kai naudojant internetinės bankininkystės duomenis prisijungus prie sistemos antroji šalis paspaudžia mygtuką, patvirtinantį sutarties sudarymą. Sandorio sudarymo

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Ž.Š. v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“, Nr. 3K-3-390/2002, kat. 39.2.1; 39.2.3; 39.3.

¹⁰⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. liepos 1 d. sprendimas administracinėje byloje UAB „Surveda“ v. Mokestinių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Nr. A⁷-607-04, kat. 11.2; 11.3; 11.6.

laikas tinklapiu automatiškai įterpiamas į dokumentą. Pažymėtina, jog tuo pat metu, kai yra patvirtinamas sandoris, yra išsiunčiamas elektroninio pašto pranešimas pranešantis pirmajai šaliai apie sutarties sudarymą. Tokiu būdu, nustatinėjant sandorio sudarymo momentą, nenukrypstama nuo Elektroninės komercijos direktyvoje, ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintos recepcijos taisyklės.

Pasirašinėjant sutartį *www.eparasas.lt* sistemoje atveju, dokumentas yra pateikiamas PDF formatu, todėl antrajai šaliai yra tik dvi galimybės: patvirtinti sutartį arba atmesti pasiūlymą. Patvirtinti pakeitus tam tikras sąlygas – galimybių nėra. Tokiu atveju, reikia iš naujo inicijuoti sutarties pasirašymą, kur antroji šalis jau bus laikoma oferentu.

Taigi, elektroninio parašo naudojimas elektroninių sandorių kontekste leidžia ne tik visiškai eliminuoti anonimiškumo problemą, bet kartu išsprendžia ir ginčytinus klausimus susijusius su akcepto, ofertos ir sandorio sudarymo momento nustatymu.

Vienintelė didesnė problema, susijusi su elektroniniu parašu pasirašomų sutarčių sudarymu, yra sandorio sudarymo vietos nustatymas. Ši problema kyla dėl to, jog sandoriui sudaryti (pasirašyti) pasitelkiami tretieji asmenys, kurių buvimo vieta dažnai nesutampa su šalių buvimo vieta, be to, šie tretieji asmenys naudoja programinę įrangą, kuri gali veikti dar kitoje vietoje.

Šios problemos sprendimą pateikia Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas ir Elektroninės komercijos direktyva, kurios preambulės 19 p. sistemiškai taikydami su Informacinės visuomenės paslaugų įstatymo 11 str. 4 p., galime daryti išvadą, jog sandorio sudarymo vieta yra oferento gyvenamoji arba reali verslo vieta, nepaisant to, kur bebūtų įranga, kurios pagalba buvo sudarytas sandoris.

6. Atskirų elektroninių sandorių rūšių teisinis įvertinimas ir problematika

Elektroninio parašo panaudojimas nėra vienintelė priemonė, kurios pagalba galima sudaryti elektroninius sandorius. Kadangi „elektroninės sutartys plačiąja prasme apibrėžtinės kaip apimančios tiek dvišalius sandorius, sudarytus ir/ar vykdomus elektroninėmis, optinėmis ar panašiomis priemonėmis, tiek atviruose, globaliuose kompiuteriniuose tinkluose (pvz.: internete), tiek ir privačiuose, vidiniuose tinkluose (intranete), įskaitant, bet neapsiribojant, EDI, elektroninį paštą, telegramą, telekopiją, tiek ir programinės įrangos licencijavimo sutartis“,¹⁰⁷ akivaizdu, jog yra ir kitų elektroninių sandorių sudarymo būdų.

Ankstesniuose skyriuose buvo aptarti bendri, daugiau ar mažiau visiems elektroniniams sandoriams taikytini, teisinio reguliavimo ypatumai. Tačiau elektroninių sandorių sudarymo būdų gausą ir kiekvieno iš jų ypatybės, reikalauja atskiros teisinės analizės tam tikroms sandorių grupėms. Šiam tikslui visus elektroninėje erdvėje sudaromus susitarimus galima išskirti į dvi dideles rūšis:

A) Internetu sudaromi sandoriai, kurie savo ruožtu grupuojami į:

- pokalbių (angl. – *chat*) ir video konferencijų sandoriai;
- elektroninio pašto susitarimai;
- www sandoriai.

B) Kitos elektroninės sutartys – jos yra sudaromos naudojantis kitomis priemonėmis nei internetu – visų pirma, EDI.

6.1. EDI sandoriai

EDI susitarimai – jie yra šiandieninės elektroninės komercijos proseneliai.

EDI (angl. – *electronic data interchange*) – sąvoka išvertus iš anglų kalbos reiškia elektroninį apsikeitimą duomenimis. Kitaip tariant, kalbama apie techniką, kuri leidžia, vietoj tradicinio apsikeitimo dokumentais (siuntimas paštu ar faksu), ofertą ar akceptą pateikti kompiuterio pagalba. Tarptautinėje erdvėje EDI terminas yra apibrėžimas kaip elektroninis struktūrizuotų duomenų perdavimas iš kompiuterio į kompiuterį.¹⁰⁸

¹⁰⁷ CIVILKA, M., *et al. Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004, p 286.

¹⁰⁸ 1996 m. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos pavyzdinis elektroninės komercijos įstatymas 2 str. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/05-89450_Ebook.pdf>.

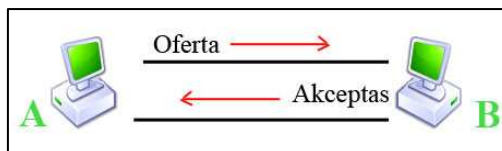
„Lyginant su internetu sudaromomis sutartimis, susitarimai, sudaromi EDI pagalba skiriasi tuo, kad EDI yra naudojamas tik B2B elektroninėje komercijoje ir yra neprieinamos vartotojui. EDI dažniausiai naudojamas atskirose pramonės šakose, įtraukiant tik ribotą skaičių partnerių“.¹⁰⁹

EDI yra elektroninės komercijos pagrindas, jos ištakos. Tam, kad būtų galima pradėti naudoti EDI tarp keleto partnerių, buvo būtina nusistatyti bendrą kalbą ir bendras taisykles. Todėl, nuo šešiasdešimtųjų metų, Amerikos įmonės (pagrindė pervežėjai ir keli bankai) pradėjo ruošti EDI – priemonę, kuri jiems leistų geriau panaudoti jų turimas informacines technologijas (daiktus, medžiagas) ir telekomunikacinius tinklus.

Šiandieną egzistuoja daugybė pagal sektorius pasiskirsčiusių EDI bendruomenių: Gencod EAN France, EDItransport, EDIcontract, Galia, EDIsport¹¹⁰.

EDI tinklai gali būti dviejų rūšių:¹¹¹

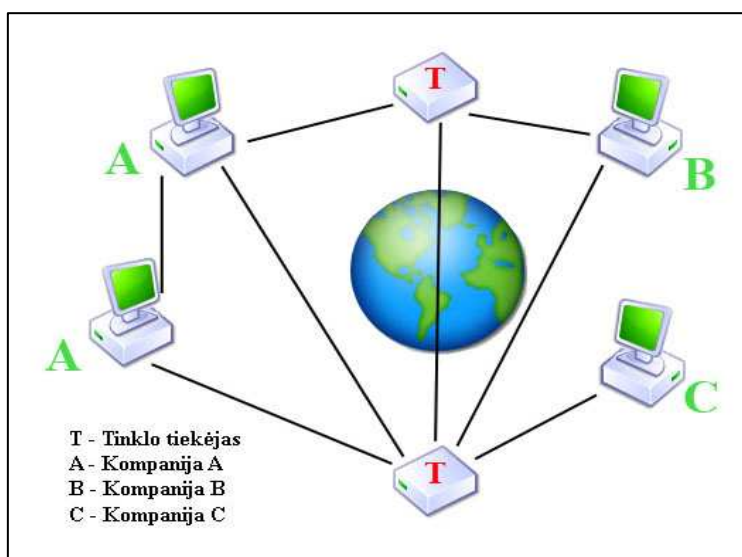
Uždari EDI tinklai – šie tinklai atsirado patys pirmieji. Jie tiesiogiai sujungia dviejų ar daugiau verslo subjektų kompiuterius. Šiuo atveju, standartizuoti pranešimai siunčiami iš vieno kompiuterio tiesiogiai į kitą kompiuterį. Atsakymas į pranešimą taip pat siunčiamas

pav. Nr.2

tiesiogiai, tuo pačiu tinklu, taip pat naudojant standartizuotus pranešimus. Šių tinklų trūkumas, jog verslo subjektai, kurie turi daug partnerių, privalėjo turėti labai daug tinklų tam, kad būtų galima tiesiogiai siųsti standartizuotus EDI pranešimus. žr. pav. Nr. 2.

Atviri EDI tinklai – atsirado kaip uždarų EDI tinklų pakaitalas. Jie yra daug patogesni, kadangi verslo partneriai bendrauja ne tiesiogiai kompiuteris su kompiuteriu, kurie yra sujungti atskiromis jungtimis, o per taip vadinamus pridėtinės vertės tinklus (angl. – *value added network*

pav. Nr.3

¹⁰⁹ CIVILKA, M., et al. *Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004, p. 290.

¹¹⁰ Internetinis žurnalas *Netalya* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-02-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.netalya.com/fr/Article2.asp?CLE=35>>.

¹¹¹ KILIAN, Wolfgang; WIEBE Anreas *Data Security in Computer Networks and Legal problems*. Hannover, Germany: Darmstadt, 1992, p. 119.

Service – VAN), kur be sutarties šalių sandorio sudaryme dalyvauja ir trečiasis asmuo - tinklo tiekėjas (angl. - *network provider*). žr. pav.3.

Tam, kad pranešimas būtų apsaugotas nuo iškraipymo ar pakeitimo, tinklo tiekėjai prisiima tam tikrus įsipareigojimus¹¹²:

- a) perduoti nepakeistą pranešimą teisingame formate;
- b) apsaugoti pranešimą nuo iškraipymo;
- c) garantuoti, kad pranešimas bus pristatytas jo gavėjui;
- d) apsaugoti ir garantuoti pranešimo saugumą ir konfidencialumą.

6.2. Sandorių, sudarytų EDI pagalba, teisinis vertinimas

Tam, kad būtų galima bendrauti EDI pagalba, reikia, jog visų pirma abu verslo partneriai turėtų kompiuterius, kurie būtų sujungti tinklu (tiesiogiai arba per pridėtinės vertės tinklą). Turint reikiamą techninę ir programinę įrangą – būtina, jog abi šalys pasirašytų tarpusavyje duomenų apsikeitimo sutartį (angl. – *interchange agreement*), kurioje be viso kito, sutaria ir kokie kodai (šifrai) bus naudojami sandorių sudaryme. Tam tikras kodas numatomas kaip vienokio ar kitokio pobūdžio oferta. Atitinkamai akceptu laikomi kiti atskiri kodai.

Esant minėtai sutarčiai – viena iš šalių, sutartą kodą užrašo standartizuota forma ir siunčia ją (tiesiogiai arba per tinklo tiekėją) į partnerio kompiuterį, kuriame šis kodas atšifruojamas ir suprantamas kaip pateiktas tam tikras pasiūlymas, t.y. oferta sudaryti sutartį duomenų apsikeitimo sutartyje nurodytomis sąlygomis.

Antroji šalis, gavusi tokį pasiūlymą ir su juo sutinkanti, siunčia kitą standartizuotą pranešimą, kuris, pasirašytoje duomenų apsikeitimo sutartyje, numatytas kaip reiškiantis akceptą. Tokiu būdu yra sudaromas sandoris¹¹³.

Taigi, EDI atveju nėra anonimiškumo bei ofertos/akcepto interpretacijos problemų. Remiantis recepcijos teorija, sandoris bus laikomas sudarytas nuo to momento, kai akceptas pasieks oferentą, t.y. bus matomas jo kompiuteryje. Kalbant apie elektroninio dokumento teisinę galią, jau buvo aptarta, kad remiantis specialiais, elektroninių sandorių sudarymą reglamentuojančiais aktais (Elektrinės komercijos direktyva, Elektroninio parašo direktyva, Informacinės visuomenės paslaugų įstatymu ir kt.) darytina išvada, jog EDI, kaip ir kiti elektroniniu būdu sudaromi sandoriai, negali būti diskriminuojami vien dėl to, kad yra elektroniniame formate, todėl EDI sandoriai galioja visa apimtimi.

¹¹² CIVILKA, M., et al. *Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004, p 289.

¹¹³ KILIAN, Wolfgang; WIEBE Anreas *Data Security in Computer Networks and Legal problems*. Hannover, Germany: Darmstadt, 1992.

Nors sandorio sudarymo schema ir paprasta, tačiau naudojant EDI verslo aplinkoje, esant nesutarimui tarp šalių, kyla teisinių ginčų. Jie yra sąlygoti pačių EDI, kaip standartizuotų pranešimų. Naudojant iš anksto sutartus kodus, neįmanoma pateikti jokių kitų sąlygų, išskyrus tas, dėl kurių buvo susitarta pasirašant duomenų apsikeitimo sutartį.

Šalys, sudarydamos šiuos susitarimus, neretai aptaria ekonominius dalykus, visiškai pamiršdamos teisinius aspektus, tokius kaip, pvz.: teisingumo, užsakymo ar ofertos atšaukimo procedūras ir pan.

Tokių problemų sprendimui gali būti pasitelkiamos tradicinės sutarčių teisės taisyklės, kurios jau buvo aptartos ankstesniame skyriuje, tačiau ir jos ne visada galės pagelbėti, kadangi, tarkim, naudojantis momentinėmis ryšio priemonėmis nebelieka galimybės pasinaudoti Civilinio kodekso 6.177 str. nuostata dėl akcepto atšaukimo. Tik teorijoje sutariama¹¹⁴, kad naudojantis elektroniniu paštu pranešimas apie akcepto atšaukimą bus laikomas tinkamai pateiktu, jeigu bus išsiųstas tuoj pat po akcepto išsiuntimo Įstatymų leidejas turėtų šią nuostatą aiškiai įtvirtinti teisės aktuose.

Taigi, EDI šiandieną, vis dar yra viena iš labiausiai išvystytų elektroninės komercijos formų B2B aplinkoje, kadangi kalbama apie automatizuotus santykius su minimaliu žmogaus įsikišimu. Tačiau, informacinių technologijų progreso dėka, EDI laikui bėgant taps istorija, kadangi vis didesnę reikšmę įgyja internetu sudaromi sandoriai.

¹¹⁴ MIKELĖNAS, Valentinus., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 223.

6.3. Internetu sudaromi sandoriai

Kaip jau buvo minėta šio skyriaus pradžioje, visi internetu sudaromi sandoriai yra išskiriami į:

- a) pokalbių ir video konferencijų sandorius;
- b) www sandorius;
- c) elektroninio pašto susitarimus.

6.3.1. Pokalbių ir video konferencijų sandoriai ir jų teisinis vertinimas

Šie susitarimai yra labai panašūs į tradicinės balso telefonijos būdu sudaromas sutartis, kadangi naudojant pažangiausias technologijas galima pasiekti rezultatą, kai pirkėjas mato ir girdi pardavėją, o šis pirkėją *in live* (gyvai), t.y., realiu laiku, todėl šioms susitarimams yra taikomos taisyklės, reglamentuojančios informacinių paslaugų teikimą telefonu.. Kadangi šio tipo susitarimai atsiranda gyvai kalbant *on line* arba rašant žinutes *chat* kanaluose, nekyla didelių sunkumų dėl tokių susitarimų teisinio įvertinimo. Jiems taikomos visos tradicinei ofertai ir akceptui taikytinos taisyklės, kurios jau buvo atskirai išnagrinėtos, o sutartis laikoms sudaryta nuo to momento, kai buvo pasiektas šalių konsensusas sukurti teises ir pareigas, t.y. kai pokalbio metu viena šalis žodine forma (*chat* susitarimo atveju – raštu) akceptavo kitos šalies pateiktą ofertą.

Aišku, šiuo atveju taip pat gali iškilti nesusipratimų dėl tinkamai ar netinkamai išreikštos šalių valios sudarant susitarimą, t.y. esant prastam ryšiui, gali atsitikti taip, jog viena šalis neišgirtą ar užrašytą su klaidomis kitos šalies pasiūlymą akceptuos. Tokios situacijos vertinimo, Lietuvos teisės doktrina nepateikia, todėl atsakymo reikėtų ieškoti užsienio valstybių teisėje. Būtent Anglijos teisės doktrina numato, jog minėtoje situacijoje sutartis gali būti pripažinta sudaryta, jeigu akceptantas neprašė pakartoti gerai neišgirstų oferento žodžių.¹¹⁵

6.3.2. Www sandoriai

„*Www sandoriai* – visos internetinės elektroninės komercijos širdis“¹¹⁶ – tai pagrindinė ir dažniausiai pasitaikanti elektroninių sutarčių rūšis. Šie sandoriai dažnai įvardinami kaip

¹¹⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 253.

¹¹⁶ CIVILKA, Mindaugas. *Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai*. Vilnius: Informatikos teisės centras, 2002 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-20], p. 91. Prieiga per internetą: <<http://media.search.lt/GetFile.php?OID=92868&FID=269821>>.

internetinė komercija, kuri yra būdinga tiek vartotojas vartotojui, tiek verslas-verslui aplinkai.

Pagrindinis www sandorių elementas – internetas, yra universali atvira sistema, suteikianti galimybę bendrauti kiekvienam su kiekvienu. Čia, elektroniniai sandoriai praplečia tradicines EDI ribas ir šalia verslo subjektų, į sandorių sudarymus, įtraukia paprastus vartotojus. Www sandorių dėka galimi ne tik reguliarūs ir pastovūs komerciniai santykiai, bet ir vienkartiniai ryšiai.

Jau aptartų EDI atžvilgiu, kiekvienas rengia žinutes ir pranešimus savo kompiuteryje, naudodamas savo programas, t.y. taikomas simetrinis šalių santykių struktūrizavimas, tuo tarpu internetiniai elektroniniai sandoriai yra pagrįsti būtent asimetriniu šalių santykių struktūrizavimu – asimetrine techninių rolių distribucija. Www sandoriams nereikalingas joks išankstinis susitarimas tarp sandorio šalių, kas buvo privaloma bendraujant EDI pagalba.

Internetiniai elektroniniai sandoriai veikia serverio architektūros pagrindu. Toks veikimo principas reiškia, jog viena iš šalių (dažniausiai pirkėjas) informaciją pasiekia ir ją valdo iš savo kompiuterio, bet per programinę įrangą ir vartotojo aplinką, kuriuos beveik visada pateikia kitos šalies – pardavėjo, internetinis tinklapis.

Skirtingai nei EDI atveju, kai vartotojai veikia skaidriai, kai yra žinoma jų buvimo vieta, serveris gali būti bet kur ir yra identifikuojamas tik URL (angl. – *universal resource locators*) pagalba. Naujausios tinklo technologijos įgalina verslo subjektus sutarčių sudarymo procesą automatizuoti, – perkelti elektriniam agentui – programai, kuri naudoja vidinę informaciją ir šios informacijos pagrindu priima sprendimus.

Dažniausiai www elektroninių sandorių sudaryme dalyvauja ir trečiosios šalys, todėl jų schema yra dar sudėtingesnė. Šios trečiosios šalys – tai finansinės grupės, kurios aptarnauja elektroninius atsiskaitymus, žymų/etikečių teikėjai ir ypačingai *on line* parduotuvių valdytojai.

6.3.3. Www sandorių teisinis vertinimas

Pagrindinis teisinis klausimas išskylantis šių sandorių kontekste – koks yra tinklapio valdytojo statusas ofertos atžvilgiu, t.y. ar jis, tinklapyje nuroydamas konkrečias parduodamas prekes teikia konkretų pasiūlymą sudaryti sutartį – ofertą, ar tas pasiūlymas yra tik kvietimas pradėti derybas?

Daugelis elektroninių ar virtualių internetinių parduotuvių yra susiję ir panašios su tikromis realiai veikiančiomis parduotuvėmis: potencialus pirkėjas gali išsirinkti tų pačių prekių kaip ir pirkėjas tikroje parduotuvėje. Kai pirkėjas randa norimą įsigyti prekę, jis

perkelia prekę į virtualų pirkinių krepšelį. Išsirinkęs norimas prekes, pirkėjas patvirtina pasirinktų pirkinių duomenis bei savo, kaip pirkėjo identifikaciją. Tuo pačiu metu pirkėjas pateikia kredito ar debetinės kortelės duomenis pardavėjui.

Taigi, elektroninį sandorį galime prilyginti paprastam sandoriui, kuris yra sudaromas parduotuvėje. Kadangi Lietuvos teismų praktikoje nebuvo situacijos, kurioje vertinamas prekių išdėstymas lentynoje, tenka pasiremti užsienio teismų praktika, į kurią iškilus panašioms problemoms, turėtų atsižvelgi ir Lietuvos teismai.

„Pharmaceutical Society of Great Britain v Boots Cash Chemists (Southern) Ltd¹¹⁷ ir Fisher v. Bell¹¹⁸ bylose, kurios buvo nagrinėtos Anglijos teismuose, buvo pažymėta, jog oferta atsiranda tada, kai pirkėjas patvirtina savo duomenis pardavėjui (vaistų ar alkoholio pirkimo atveju), todėl prekių išdėstymas lentynose laikomas ne oferta, o tik kvietimu ją pateikti.

Tokios pat pozicijos laikomasi ir elektroninių parduotuvių atžvilgiu. Ją iš esmės nulėmė Elektroninės komercijos direktyvos 11 str. nuostatos, kurios reikalauja užsakymo gavimo patvirtinimo bei nenumato viešosios ofertos galimybės.

Šios pozicijos praktinį patvirtinimą taip pat randame Anglijos teismų praktikoje, pvz.: Argos Stores¹¹⁹ byloje, internetu prekiaujanti kompanija per klaidą pasiūlė televizijos įrenginius, vertus 300 svarų, parduoti už 3 svarų kainą. Atsirado daugybė vartotojų, ketinančių priimti šį pasiūlymą, todėl kilo ginčas, kurio metu Argos Stores, teigė jog tinklapyje išdėstytos prekės – yra tik kvietimas derėtis, bet ne oferta, o pirkėjų argumentai, jog jie akceptavo nupirkti siūlomą prekę už pateiktą kainą yra neteisingi.

Minėtoje byloje teismas paneigė pirkėjų argumentu ir pripažino, jog Argos Stores veiksmai – prekių siūlymas internetiniame puslapyje yra tik kvietimas derėtis ir pateikti ofertą.

Be ankščiau išvardintų argumentų tokia išvada yra teisinga, dar ir todėl, kad tokio pobūdžio sandorio turinys negalėjo atitikti Argos Stores interesų, o tuo pačiu negalėjo tinkamai išreikšti jos valios dėl sandorio sudarymo.¹²⁰

¹¹⁷ Anglijos apeliacinio Teismo 1953 m. vasario 5 d. sprendimas civilinėje byloje *Pharmaceutical Society of Great Britain v. Boots Cash Chemists (Southern) Ltd*. QB 401, 1 WLR 482 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą:

<[http://en.wikipedia.org/wiki/Pharmaceutical_Society_of_Great_Britain_v._Boots_Cash_Chemists_\(Southern\)_Ltd](http://en.wikipedia.org/wiki/Pharmaceutical_Society_of_Great_Britain_v._Boots_Cash_Chemists_(Southern)_Ltd)>.

¹¹⁸ Anglijos Aukščiausiojo Teismo 1960 m. lapkričio 10 d. sprendimas civilinėje byloje *Fisher v. Bell* QB 394, 3 WLR 919 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-11]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Fisher_v._Bell>.

¹¹⁹ Anglijos Aukščiausiojo Teismo 1996 m. spalio 24 d. sprendimas civilinėje byloje *Argos Distributors Ltd v. Commissioners of Customs & Excise* Nr. 288/94.

¹²⁰ *Ibidem*.

Pažymėtina, jog nepaisant nepalankaus teismo sprendimo pirkėjai, kurie buvo gavę Argos patvirtinimą apie užsakymo priėmimą, turėjo teisę į televizijos prekes už 3 svarus.

Tokia teismo išakyta nuostata dar kartą įrodo, jog Elektroninės komercijos direktyvoje numatytas patvirtinimas apie užsakymo gavimą yra laikomas akceptu.

Kadangi pirkėjo užsakymas yra laikomas oferta, sudarydamas sandorį, pirkėjas gali pakeisti savo nuomonę dėl sandorio sudarymo ir nuspręsti neteikti ofertos. Tokioje situacijoje pirkėjui yra naudingas Elektroninės komercijos direktyvos 11 str., kuris numato, jog kiekvienu atveju prieš pateikiant užsakymą, turi būti galimybė ištaisyti klaidas. Tokia nuostata taikoma visiems be išimties informacinių paslaugų teikėjams tiek verslo aplinkoje, tiek sandoriuose su vartotojais.

Taigi, išsirinkus norimas prekes (pirkėjui paspaudus mygtuką „*checkout*“), pirkėjo paprašoma pateikti kreditinės ar debeto kortelių duomenis. Darant prielaidą, kad visi anksčiau minėti veiksmai buvo atlikti teisingai, pardavėjas pateikia pirkėjui visus jo užsakymo duomenis ir paprašo dar kartą juos patvirtinti, jeigu pirkėjas tikrai nori sudaryti sandorį.

Šių duomenų patvirtinimo momentu, oferta yra perduodama pardavėjui, kuris gali laisvai pasirinkti: ją priimti ar nepriimti (pvz.: pardavėjas gali manyti, kad kortelės duomenys yra netikslūs ir tuo pagrindu atmesti ofertą)¹²¹.

Jeigu pardavėjas sutiks su pareikšta oferta, jis pateiks pirkėjui pranešimą, patvirtinantį užsakymo gavimą, šis patvirtinimas, kaip jau minėjome bus laikomas akceptu. Dažniausiai patvirtinamieji pranešimai papildomai yra išsiunčiami pirkėjui jo nurodytu elektroninio pašto adresu. Tiesioginės elektroninės komercijos atveju – patvirtinimą gali pakeisti konkliudentiniai veiksmai – užsakytos paslaugos suteikimas.

Akcepto atveju yra du ginčo objektai. Pirma – užsakymo patvirtinimas iš pardavėjo, dažniausiai yra generuojamas elektroniniu būdu, todėl pardavėjas privalo užtikrinti, kad tinklapyje pateikti duomenys būtų teisingi, būtent todėl, minėtoje Argos Stores byloje, kai vartotojas gavo savo užsakymo patvirtinimą dėl televizoriaus įrenginių pirkimo už 3 svarus vietoj 300 svarų, sutartis buvo laikoma sudaryta nepaisant vienašalės klaidos atsiradusios pasiūlyme. Žinoma, tokiu atveju kyla klausimas, ar automatinis užsakymo patvirtinimas tinkamai išreiškia šalies valią būti susaistytai sutarties nuostatų?

Elektroninės komercijos direktyva šios problemos sprendimo nepateikia, tačiau atsakymą randame mūsų nacionalinėje teisėje: Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas įtvirtina nuostatą, jog „laikoma, kad šalis išsiuntė pasiūlymą sudaryti sutartį (oferta) ir (ar) pateiktą pasiūlymą sudaryti sutartį priėmė (akceptas), jei juos išsiuntė pati

¹²¹ RICHARDS, Paul. *Law of contract*. 7th ed. Harlow, England: Pearson Education Limited, 2006, p. 23.

šalis, jos atstovas arba informacinė sistema, kuri šalies ar jos vardu suprogramuota veikti automatiškai.“¹²² Tokia įstatymo leidėjo pozicija labai apsunkina sandorio nuginkėjimą remiantis vien tuo pagrindu, jog programoje buvo padaryta klaida, lėmusi šalies valios trūkumą, o tuo pačiu ir netinkamo sandorio sudarymą.

Antras, ginčo objektas susijęs su www sandorių akceptavimu, – iki Elektroninės komercijos direktyvos atsiradimo buvęs neaiškumas dėl patvirtinimo pranešimo gavimo momento. Aptardami tradicinių sandorių sudarymą, minėjome, jog atskirose valstybėse narėse, šis momentas reglamentuojamas skirtingai, kas sukelia didelius teisinius ginčus.

Įsigaliojus direktyvai, minėtų ginčų sumažėjo, kadangi direktyvos 11 str. įtvirtina recepcijos taisyklę, kuria remiantis sandoris laikomas sudarytas nuo to momento, kai pranešimas apie užsakymo patvirtinimą tampa prieinamas oferentui.

Internetinių, kaip ir tradicinių sandorių sudarymo vieta nustatoma pagal oferento buvimo vietą.

Verslas verslui aplinkoje dažnai sandoriai sudaromi tarp kelių informacinės visuomenės paslaugas teikiančių subjektų, kurie veikia ne tik tiesiogiai, bet ir naudodamiesi trečiųjų šalių paslaugomis, todėl oferento buvimo vietos nustatymui yra svarbu Elektroninės komercijos direktyvos preambulės 19 p., numatantis, jog įmonės, teikiančios paslaugas interneto svetainėje buveinė vieta yra ta vieta, kur ji verčiasi ekonomine veikla. Buveine negalima laikyti vietos, kurioje saugoma interneto svetainę palaikanti techninė įranga ar ta vieta, kurioje galima pasiekti šią svetainę.

6.3.4. Elektroninio pašto sandoriai ir jų teisinis vertinimas

Elektroninio pašto veikimas visada susijęs su trečiųjų šalių įsikišimu. Šios šalys dažniausiai būna interneto paslaugų tiekėjai, kurie kartu su interneto prieiga suteikia teisę į tam tikrą elektroninio pašto adresą bei savo serveryje saugo vartotojo laiškus iki to laiko, kol jie pasiekia vartotojo kompiuterį. Toks elektroninio pašto adresas, pasitelkus paslaugų tiekėją, leidžia pakankamai tiksliai identifikuoti laiško siuntėją, kai, tuo tarpu, elektroninis pašto adresas, sukurtas kokios nors www svetainės pagalba, neleidžia identifikuoti ne tik konkretaus asmens, bet ir regiono ar net šalies, iš kurios yra kilęs tas asmuo. Nėra daug įrodinėjimo problemų naudojant elektroniniu paštu persiųstus pranešimus, kadangi jie, kaip ir bet koks kitas elektroninis dokumentas, yra laikomi rašytiniu dokumentu.¹²³

¹²² Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 65 – 2380), 11 str. 1d.

¹²³ Žr. šio darbo skyrių: „Elektroninis dokumentas“.

Elektroniniu paštu sudaromi sandoriai dažniausiai sutinkami verslas vartotojui aplinkoje, tačiau jų pasitaiko ir verslas verslui aplinkoje. Šių sandorių sudarymas nėra sudėtingas. Jei susitarimai sudaromi naudojantis išimtinai elektroniniu paštu – jiems taikome tradiciniams laiškam skirtas taisykles.

Oferta, akceptas, užsakymas ar pranešimas yra galiojantys ir sukelia teises pasekmes nuo to momento, kai tik buvo gautas trečiosios šalies tinklo operatoriaus ir patalpintas į gavėjo elektroninę pašto dėžutę. Tokią išvadą leidžia daryti Elektroninės komercijos direktyvos ir Informacinės visuomenės paslaugų įstatymo 11 str. nuostatų analizė. Tačiau, tai yra tik prezumpcija, kuri galėtų būti paneigta. 2007 m. pabaigoje Europos teisingumo teismas turėjo nagrinėti bylą¹²⁴, kurioje vienas pagrindinių apeliančių argumentų buvo nuostata, jog „elektroninis laiškas neturi teisinės reikšmės, kol adresatas jo neperskaitė.“ Tačiau, apeliante ieškinio atsisakė¹²⁵, o Europos teisingumo teismas dėl minėto argumento neišreiškė savo pozicijos.

Elektroninio pašto susitarimai yra ypatingi, kitų, elektroninių būdu sudaromų sandorių atžvilgiu, kadangi jiems nėra taikoma, Elektroninės komercijos nuostatos, imperatyviai įpareigojančios, jog prieš sudarant sutartį, t.y. galutinai priimant užsakymą, informacinės visuomenės paslaugų teikėjas suteiktą galimybę ištaisyti įvedimo klaidas. Tuo dar kartą patvirtinama, jog elektroninio pašto susitarimai labai artimi tradiciniams sandoriams.

Elektroninio pašto sandoriai – priskirtini prie susitarimų, kurie yra sudaromi momentinėmis priemonėmis, t.y. elektroninio pašto pranešimas pasiekia adresato pašto dėžutę beveik tuo pat metu, kai buvo išsiųstas, todėl, elektroninio pašto sandorių atveju Civilinio kodekso 6.177 str. (numatantis, jog akceptas netenka galios, jeigu pranešimą apie jo atšaukimą oferentas gauna anksčiau arba tuo pačiu momentu, kai akceptas įsigalioja), realiai beveik neįgyvendinamas. Atsižvelgiant į tai, kaip ir EDI atveju, teorijoje yra sutariama, kad naudojantis elektroniniu paštu, pranešimas apie akcepto atšaukimą bus laikomas tinkamai pateiktu, jeigu bus išsiųstas tuoj pat po akcepto išsiuntimo¹²⁶.

¹²⁴ 2006 m. rugpjūčio 1 d. skundas dėl Pirmosios instancijos teismo sprendimo byloje (T-203/06), publikuota oficialiame Europos sąjungos leidinyje 2007, Nr. C 224/51 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą:

<<http://eur-x.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:224:0051:0052:LT:PDF>>.

¹²⁵ Europos teisingumo teismo 2007 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje C-122/07, *Eurostrategies SPRL v. Europos Bendrijos Komisija* publikuota oficialiame Europos sąjungos leidinyje 2008, Nr. C 64/14 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:064:0014:0014:LT:PDF>>.

¹²⁶ MIKELĖNAS, Valentinas., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 223.

Elektroninės komercijos direktyva ir Informacinės visuomenės paslaugų įstatymas reguliuoja dar vieną – su elektroninio pašto pranešimais susijusi aspektą – neprašytus komercinius pranešimus – angliškai vadinamus *spam*.

„*E-mail Spam* – taip pat žinomi kaip masiniai (angl. – *bulk e-mail*) ar šlamštiniai (ang. – *junk e-mail*) pranešimai yra tokie pranešimai, kurie be gavėjo sutikimo yra išsiunčiami daugybei adresatų vienu metu“¹²⁷. Dažniausiai šių pranešimų turinys yra vienokio ar kitokio pobūdžio reklama ar kitokia rinkodaros priemonė. Labiausiai tokie pranešimai paplitę JAV. Laisvosios internetinės enciklopedijos Wikipedia duomenimis 2007 m. nepageidaujamų komercinių pranešimų srautas sudarė 90 milijonų pranešimų per dieną.

Taigi, nepageidaujami komerciniai pranešimai tapo rimta viso pasaulio problema, todėl ir buvo nuspręsta ją reguliuoti Europos Sąjungos mastu: Elektroninės komercijos direktyvos 6 straipsnis įtvirtina šiame darbe ankščiau jau aptartus minimalius reikalavimus, kuriuos privalo atitikti komerciniai pranešimai. Direktyva taip pat įtvirtina reikalavimą, jog valstybėse narėse būtų užtikrinta, kad siunčiant neužsakytus komercinius pranešimus, juos būtų galima identifikuoti kaip tokius. Tačiau pažymėtina, jog direktyvoje nustatytas reguliavimas nėra visiškai tinkamas, kadangi direktyva spam atžvilgiu įtvirtino opt-aut principą, kuris pasireiškia tuo, jog elektroninių pranešimų siuntėjas privalo konsultuotis su spec. registrais, kuriuose fiksuojami subjektų, nepageidaujančių gauti komercinių pranešimų adresai. Tokiu būdu iš esmės buvo įteisintas spam‘as¹²⁸.

Komerciniai pranešimai šio darbo kontekste yra svarbūs ofertos požiūriu. Iškyla klausimas ar komercinis pranešimas gautas elektroniniu paštu gali būti laikomas oferta? Vienareikšmiškai atsakyti į minėtą klausimą neįmanoma vien dėl tokių pranešimų turinio įvairovės, ką yra pažymėjęs ir Lietuvos apeliacinis teismas teigdamas, jog buvo ar ne ofertos esminės sąlygos, priklauso nuo sutarties rūšies, jos pobūdžio, apimties šalių valios ir įstatymo.¹²⁹

Iš vienos pusės Elektroninės komercijos direktyva nenumato viešosios ofertos, be to, komerciniuose pranešimuose, remiantis direktyva, turi būti nurodomas jų pobūdis,

¹²⁷ Elektroninė enciklopedija [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-02-26]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/E-mail_spam>.

¹²⁸ Plačiau apie tai CIVILKA, Mindaugas. *Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai*. Vilnius: Informatikos teisės centras, 2002 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-20], p. 72-77. Prieiga per internetą: <<http://media.search.lt/GetFile.php?OID=92868&FID=269821>>.

¹²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 2A-292/2004, kat. 47.3, 37.2, 37.9.

todėl darant analogiją su prekių pirkimu internetu, tokius pranešimus būtų galima laikyti tik kvietimu derėtis.

Iš kitos pusės – nors ir nenumatyta viešoji oferta direktyvoje, ją numato daugelio valstybių narių teisės aktai, todėl tokie pranešimai galėtų būti pripažintais oferta. Be to, jiems netaikomas direktyvos reikalavimas dėl užsakymo patvirtinimo nusiuntimo užsakymą pateikusiai šaliai, todėl sutarčiai sudaryti pakaktų apsisiekimo dviem priešpriešiniais elektroninio pašto pranešimais, kurių pirmuoju galėtų būti neprašytas komercinis pranešimas. Tačiau visais atvejais tam, kad būtų pripažintas oferta, toks pranešimas privalo turėti visus būtinus, anksčiau aptartus ofertos požymius.

Elektroninis pranešimas turi tokią pat teisinę galią, kaip ir bet koks kitas elektroninis dokumentas, t.y. yra pripažįstamas rašytiniu dokumentu ir laikomas tinkama įrodinėjimo priemone teisme.

Tiek internetu, tiek elektroniniu paštu sudaromi susitarimai, suteikia galimybę sandoryje dalyvauti šalims, prieš tai neturėjusioms viena su kita jokio kontakto. Tokia situacija sukelia vieną iš neigiamų interneto pasekmių – galimybę šalims išlikti anonimiškoms.

6.5. Anonimiškumas elektroniniuose sandoriuose

Anonimiškumas Elektroninės komercijos kontekste yra siejamas su galimybe veikti neatskleidžiant savo tapatybės. Tai dar viena, elektroninės komercijos problema. Šiuolaikinės ryšio priemonės sukuria šalims galimybę sudaryti sandorius nesusitinkant fiziškai, dėl ko viena sandorio šalis gali išlikti visiškai nežinoma kitai šaliai.

Anonimiškumas – žmogaus ar daikto, apie kurį mes neturime pakankamai duomenų, tam kad būtų galima jį identifikuoti, būseną, kitaip tariant, asmuo, kurio vardą mes ignoruojame, kuris per atsitiktinumą neprisistatė ar tyčia nuslėpė savo vardą, mūsų atžvilgiu bus anonimas.¹³⁰

Anonimiškumu pasižymi sandoriai sudaryti internete bei su juo susijusiomis priemonėmis - www ir elektroninio pašto sandoriai. Tuo tarpu, kaip matėme sudarinėjant sandorius EDI, telefaksu ar teleksu su panašiomis problemomis susiduriama labai retai.

Anonimiškumas internete yra beveik absoliutus, kadangi čia nėra tradicinio fizinio bendravimo, o šalių santykiai dažniausiai yra pagrįsti tik morale ir pasitikėjimu.

Esminė su šalių anonimiškumu susijusi problema – anonimiškai sudaryto sandorio teisinis pripažinimas ir pasekmės.

¹³⁰ CAPRIOLI, A. Eric., *Anonymat et commerce électronique*, [interaktyvus]. [žiūrėtas 2008-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.caprioli-avocats.com/pages/publications/edocs/tracabilite/edocs_tracabilite_anonymat.htm>.

Siekiant išvengti šių problemų, šalys dažnai pačios atskleidžia savo tapatybę. Tokiu būdu, pasiekiamas didesnis sudaromo sandorio saugumo laipsnis ir sumažėja rizika, jog ateityje bus nuginkčytas pats sandorio sudarymo faktas su visomis iš to kylančiomis pasekmėmis. Šalių identifikavimui dažnai naudojamas elektroninis parašas (paprastas elektroninis parašas, saugus elektroninis parašas¹³¹).

Tačiau, net ir esant aiškioms šalims, išlieka tam tikras netikrumas, kadangi bet kuriuos duomenis (ypač esant vartotojų aplaidumui) gali pavogti ir jais pasinaudoti internetiniai piratai (angl. - *hacker*). Todėl, sudarant sandorius elektroninėje erdvėje, ten kur nėra fizinio kontakto tarp asmenų, lieka daug didesnė rizika, nei tradicinių sandorių atveju, jog sandoris bus sudarytas tarp šalių, kurios nėra tomis, kuriomis dedasi.

Be elektroninio parašo yra išskiriamos ir kitos šalių anonimiškumą mažinančios priemonės:

- a) **IP adresas** – kiekvienas kompiuteris, jungdamasis prie interneto per TCP/IP (angl. - Transmission Control Protocol over Internet Protocol) yra identifikuojamas ir visada turi savo unikalų adresą. Šis adresas suteikia galimybę nustatyti valstybę, regioną ar net konkrečią vietą, kurioje veikia interneto vartotojas.
- b) **Elektroninio pašto adresas** – dažnai elektroninio pašto adreso kairioji pusė (duomenys esantys iki @ ženklo) leidžiai susieti elektroninį adresą su tam tikru asmeniu ar įmone. Žinoma, elektroninio pašto adresai, kurie yra suteikiami nemokamai, neprašant pasirašyti specialių paslaugų teikimo sutarčių ar kitaip specialiai neidentifikuojant vartotojų, gali klaidinti, todėl visada verta atkreipti dėmesį ir į dešiniąją (einančią po @ ženklo) elektroninio pašto adreso pusę. Tokie elektroninio pašto adresai, kurie turi galūnę yahoo.com, gmail.com ar pan., bus žymiai mažiau patikimi identifikuojant šalis..
- c) **Domeno vardas** – jis susijęs su daug teisinių aspektų intelektinės nuosavybės teisių srityje, tačiau kartu jis yra identifikacinis duomuo, suteikiantis galimybę mažų mažiausiai nustatyti domeno savininko kilmės šalį.
- d) **Elektroniniai pinigai** – priklausomai nuo to, kur šie pinigai yra išleisti, skiriasi anonimiškumo laipsnis. Atsiskaitant pinigais, esančiais tradiciniuose bankuose, visada nurodomas mokėtojas ir sąskaita, iš kurio pervesti pinigai. Todėl, sandorio šalis nebelieka anonimiška. Tuo tarpu atsiskaitant virtualiomis mokėjimo priemonėmis, tokiomis kaip e-gold, ar Paypal tikrasis sąskaitos

¹³¹ Žr. šio darbo skyrių: „Elektroninis parašas“

turėtojas išliks nežinomas, o mokėjimo pavedimas bus atliekamas panaudojus pseudomoną ar kitus, su konkrečiu fiziniu asmeniu nesusietus duomenis..

- e) **Pseudonimų vartojimas** – tai subjekto susigalvotas vardas, kuriuo jis prisistato kitiems pasaulinio tinklo subjektams. Padedamas pseudonimo, asmuo gali tapti atpažįstamas visiškai neatskleidus jo tapatybės.
- f) **Kitos priemonės** pavyzdžiu.: „cookie“ – priemonė, kuri kaupia duomenis apie interneto naudotoją.

Visos šios priemonės išreiškia skirtingą anonimiškumo laipsnį. Tačiau, kad ir koks bebūtų sandorio anonimiškumo lygis, sprendžiant klausimą dėl tokių sandorių galiojimo, reikia prisiminti pagrindinį civilinės teisės principą – leidžiama viskas, kas nėra draudžiama.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.154 str., įtvirtinantis sutarties sampratą, nenumato šalių identifikacijos, kaip būtino sutarties elemento. Jokia kita civilinio kodekso norma taip pat imperatyviai nenustato, jog sandorio sudarymui būtina šalių identifikacija, o anonimiškai sudarytas susitarimas negalioja. Tokios nuostatos nėra ir Europos Sąjungos teisės aktuose, reglamentuojančiuose civilinius teisinius santykius. Be to, Civilinis kodeksas nurodo, jog sandoriai (išskyrus tam tikras išimtis) gali būti sudaryti bet kokia forma¹³², todėl galima daryti vienareikšmišką išvadą, jog anonimiškai sudaryti sandoriai galioja, o sunkumų gali kilti tik įgyvendinant juos priverstine tvarka.

¹³² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262) 1.64 str; 1.71 str; 1.72 str.

7. Išvados

1. Elektroniniai sandoriai savo esme, yra tokie pat sandoriai kaip ir tradiciniai, todėl jiems privalo būti taikomos tradiciniams sandoriams sukurtos taisyklės (elektroninės formos nediskriminavimo principas), tačiau, dėl elektroniniu būdu sudaromų sandorių kylančios problemos, suponuoja būtinybę tokiems sandoriams šalia tradicinio, taikyti ir specifinį reglamentavimą. Papildomos, elektroniniams sandoriams taikytinos taisyklės, priklauso nuo priemonių, kurios naudojamos sandoriui sudaryti, specifikos.

2. Elektroniniai sandoriai nuo tradicinių sandorių skiriasi visų pirma tuo, jog jie yra sudaromi ir užfiksuojami ne materialioje, o elektroninėje formoje. Atlikta tarptautinių ir Lietuvos Respublikos teisės aktų bei teismų praktikos analizė leidžia daryti išvadą, jog elektroninis dokumentas turi būti laikomas rašytinės formos dokumentu, todėl visais atvejais, kai įstatymai sutarties sudarymui reikalauja rašytinės formos, ją atitiks, ir turės tokią pat galią kaip ir popierinis, dokumentas, sudarytas ir/ar pateiktas elektroninėmis priemonėmis. Toks, elektroninis dokumentas yra priimtinas ir vertinamas teismuose, kaip įrodymas, patvirtinantis sandorio sudarymą.

3. Elektroninių sandorių kontekste šalies valią sudaryti elektroninį sandorį geriausiai išreiškia elektroninis parašas. Darbe atliktos analizės pagrindu darytina išvada, jog teisiškai priimtinausia technologija, skirta elektroninio parašo formavimui, – viešųjų raktų infrastruktūra paremta technologija. Naudojant šią technologiją sukurtas elektroninis parašas, turi tokią pačią galią kaip ir parašas popieriniame dokumente. Tačiau, šalies valia, sudaryti sandorį, gali būti išreikšta ir kitų technologijų pagalba suformuotais parašais. Tokie parašai nepraras teisinės galios, jei atitiks unikalumo, identifikavimo, integralumo ir saugumo reikalavimus. Visas šias sąlygas tenkina elektroninės bankininkystės duomenų ir specialių interneto puslapių pagalba, sukuriamas elektroninis parašas.

4. Kiekviena iš priemonių, leidžiančių sudaryti elektroninį sandorį, suteikia skirtingas sandorio sudarymo galimybes, todėl, elektroninių sutarčių atveju, oferta, akceptas ir sandorio sudarymo momentas, šiose priemonėse pasireiškia nevienodai, dėl ko kyla skirtingos problemos pvz.: neteisingas elektroninės dokumento formos vertinimas; sunkumai nustatant sutarties sudarymo momentą, ofertos ir akcepto buvimo/nebuvimo interpretavimas, anonimiškumas ir pan. Atsižvelgiant į kiekvienos, elektroniniam

sandoriui sudarymui naudojamos priemonės specifika, šios problemos sprendžiamos skirtingai.

5. Anonimiškumas – dažniausiai pasitaikanti ir išimtinai elektroniniams sandoriams būdinga problema. Tačiau, koks bebūtų anonimiškumo lygis sandoryje, darytina išvada, jog anonimiškas sandoris galioja, o problemų gali kilti tik siekiant priverstinio sandorio įvykdymo.

Santrauka

Elektroniniai sandoriai: sudarymo teisiniai aspektai verslas verslui aplinkoje pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisę

Bėgant laikui atsiranda vis naujesnės ir tobulesnės technologijos, kurios, kartu su savimi, atsineša vis naujesnių teorinių ir praktinių teisinių problemų susijusių su elektroninių sandorių sudarymu. Prasidėjęs nuo keleto EDI sandorių, neįtikėtinas interneto išpopuliarėjimas davė pagrindą elektroninės komercijos atsiradimui. Elektroninę komerciją pagal dalyvių ypatumus galima skirstyti į keletą rūšių. Šiame darbe nagrinėjama tik viena iš jų, t.y. sandoriai sudaromi verslas verslui aplinkoje.

Siekiant atskleisti elektroninių sandorių sudarymo reglamentavimo ypatumus, darbe tiriamos tradiciniams sandoriams taikytinos ofertos ir akcepto taisyklės, bei nevienodas jų suvokimas skirtingose šalyse. Šalia šių taisyklių, analizuojamos specifinės, Elektroninės komercijos direktyvoje bei Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatyme įtvirtintos, nuostatos, kurios taikomos išimtinai elektroniškai komercijai – informacinės visuomenės paslaugoms.

Elektroniniai sandoriai yra ypatingi visų pirma tuo, jog jie yra sudaromi ir užfiksuojami ne materialioje, o elektroninėje formoje, todėl darbe nagrinėjamas elektroninio dokumento galiojimas ir galimybė būti įrodinėjimo priemone teisme.

Kadangi pagrindinis sandorių sudarymui reikalingas elementas – šalių valia, darbe analizuojamas elektroninio parašo (tiek paremto, tiek neparemto kvalifikuotu sertifikatu), kaip šalies valios išraiškos, galiojimas ir su juo susiję probleminiai klausimai.

Kiekviena iš priemonių, leidžiančių sudaryti elektroninį sandorį, suteikia skirtingas sandorio sudarymo galimybes, todėl, darbe taip pat tiriamas ofertos ir akcepto pasireiškimas EDI, www puslapių, elektroninio pašto pranešimų pagalba sudaromuose elektroniniuose sandoriuose, bei su tuo susijusi problematika.

Darbas baigiamas detalesniu vienos, visiems elektronams sandoriams būdingos, anonimiškumo problemos, aptarimu.

Summary

Electronic transactions: legal aspects of concluding contracts in a business-to-business environment under the laws of European Union and the Republic of Lithuania

In the course of time it comes into being newer and more unexceptionable technologies which bring newer theoretical and practical problems of concluding electronic transactions. Internet has started from several EDI transactions and became extremely popular thus it gave the birth of electronic commerce.

Electronic commerce could be divided according to peculiarities of parties into several types. The work deals with only transactions in business-to-business environment.

On purpose to exhibit the peculiarities of electronic transaction regulation, it is analysed offer and acceptance rules applicable to traditional transactions and variety of conceptions in different countries.

According to the mentioned rules, there is an analysis of specific provisions regulated under Directive of Electronic commerce and the Information society services Law of Republic of Lithuania, which are exclusively, invoked in electronic commerce – for information society services.

Electronic transactions are peculiar because they are concluded and fixed in an electronic form. Therefore, the validity and possibility of being an evidentiary material are analysed.

The basic element which is required to make a transaction – the free will of parties. Validity and other related problematic questions of electronic signature are analysed in the work.

Each of permissive means to make an electronic transaction is providing different possibilities to transact, therefore the influence of offer and acceptance and other related problematic questions through EDI, www contracts, electronic signature, electronic mail are analysed in this work.

The work is finalized with a more detailed analysis of anonymity problem, which is appropriate to all electronics transactions.

Literatūra

Teisės norminiai aktai:

- 1) 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių (Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283);
- 2) 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) (OL, 2000 L 178, p. 1 – 6);
- 3) 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos (OL, 2000 L 013, p. 12 – 20);
- 4) Europos parlamento ir tarybos direktyva 98/48/EB iš dalies keičianti Direktyvą 98/34/EB, nustatančią informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką (OL, 1998 L 217, p. 18 – 26);
- 5) Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262);
- 6) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės Žinios, 2002 Nr. 36 – 1340);
- 7) Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1827);
- 8) Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas (Valstybės Žinios, 2006, Nr. 65 – 2380);
- 9) 2003 m. kovo 5 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2003, Nr. 24-1002);
- 10) Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. balandžio 10 d. įsakymas Nr. 119 *Dėl Kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo* (Valstybės Žinios, 2002, Nr. 40 – 1517);

Specialioji literatūra:

- 11) CIVILKA, M., *et al. Informacinių technologijų teisė*. Vilnius: NVO Teisės institutas, 2004;

- 12) FALQUE-PIERROTIN Isabelle, *Internet et les réseaux numériques*, éd. s.l.: La documentation française 1998;
- 13) KILIAN, Wolfgang; WIEBE Anreas *Data Security in Computer Networks and Legal problems*. Hannover, Germany: Darmstadt, 1992;
- 14) LÉVY, P. *Qu'est-ce que le virtuel?* Paris: La Découverte, 1995;
- 15) MIKELĖNAS, Valentinas., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001;
- 16) MIKELĖNAS, Valentinas., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003;
- 17) MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996;
- 18) RICHARDS, Paul. *Law of contract .7th ed.* Harlow, England: Pearson Education Limited, 2006;
- 19) VENANDET, Guy., et al. *Code Civil Éditions Dalloz. 105e éd.* Paris: Dalloz, 2006,

Praktinė medžiaga:

- 20) Europos teisingumo teismo 2005 m. birželio 2 d. sprendimas byloje C-89/04, *Mediakabel BV v. commissariaat voor de Media*, ECR I-04891;
- 21) Europos teisingumo teismo 2007 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje C-122/07, *Eurostrategies SPRL v. Europos Bendrijos Komisija* publikuota oficialiame Europos sąjungos leidinyje 2008, Nr. C 64/14 interaktyvus]. [žiūrėta 2008-02-20].

Prieiga per internetą:

<<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:064:0014:0014:LT:PDF>>;

- 22) Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. vasario 7 d. nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gegužės 8 d. nutarimu Nr. 506 "Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo" patvirtintų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 37 punkto (2000 m. gegužės 8 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 29 straipsnio 1 daliai (1999 m. gruodžio 23 d., 2001m. liepos 5 d. redakcijos) Nr. 9/02 ;*
- 23) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje *IĮ „Sėkmės sistemos“ v. AB „Lietuvos telekomas“*, Nr. 3K-3-927/2001 kat. 31.4;

- 24) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. Š. v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“*, Nr. 3K-3-390/2002, kat. 39.2.1; 39.2.3; 39.3;
- 25) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilių bylų skyriaus 2005 sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5; 42.6; 52.3;
- 26) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. liepos 1 d. sprendimas administracinėje byloje *UAB „Surveda“ v. Mokestinių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, Nr. A⁷-607-04, kat. 11.2; 11.3; 11.6.;
- 27) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. balandžio 13 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „Bitė Lietuva“ v. Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba*, Nr. AS¹⁴-77-06, kat. 48;
- 28) Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 2A-292 /2004, kat. 47.3, 37.2, 37.9;
- 29) Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Star Communications Worldwide“ v. UAB „Palink“*, Nr. 2A-443/2007, kat. 42.11.1; 54;
- 30) Anglijos Aukščiausiojo Teismo 1960 m. lapkričio 10 d. sprendimas civilinėje byloje *Fisher v. Bell* QB 394, 3 WLR 919 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-11]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Fisher_v._Bell>;
- 31) Anglijos Aukščiausiojo teismo 1873 m. sprendimas civilinėje byloje *Tinn v. Hoffman and Co.* LT 271 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-11]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Tinn_v._Hoffman>;
- 32) Anglijos Aukščiausiojo Teismo 1996 m. spalio 24 d. sprendimas civilinėje byloje *Argos Distributors Ltd v. Commissioners of Customs & Excise* Nr. 288/94;
- 33) Anglijos apeliacinio Teismo 1953 m. vasario 5 d. sprendimas civilinėje byloje *Pharmaceutical Society of Great Britain v. Boots Cash Chemists (Southern) Ltd.* QB 401, 1 WLR 482 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <[http://en.wikipedia.org/wiki/Pharmaceutical_Society_of_Great_Britain_v._Boots_Cash_Chemists_\(Southern\)_Ltd.](http://en.wikipedia.org/wiki/Pharmaceutical_Society_of_Great_Britain_v._Boots_Cash_Chemists_(Southern)_Ltd.)>;
- 34) 2006 m. rugpjūčio 1 d. skundas dėl Pirmosios instancijos teismo sprendimo byloje (T-203/06), publikuota oficialiame Europos sąjungos leidinyje 2007, Nr. C 224/51 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:224:0051:0052:LT:PDF>>;

Elektroniniai dokumentai:

- 35) 1996 m. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos pavyzdinis elektroninės komercijos įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/05-89450_Ebook.pdf>;
- 36) 1997 Europos elektroninės komercijos iniciatyva. (97) [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-12-04]; Prieiga per internetą: <<http://cordis.europa.eu/esprit/src/ecomcom.htm>>
- 37) CIVILKA, Mindaugas. *Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai*. Vilnius: Informatikos teisės centras, 2002 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-20], p. 110. Prieiga per internetą: <<http://media.search.lt/GetFile.php?OID=92868&FID=269821>>;
- 38) CAPRIOLI, A. Eric., *Anonymat et commerce électronique*, [interaktyvus]. [žiūrėtas 2008-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.caprioliavocats.com/pages/publications/edocs/tracabilite/edocs_tracabilite_anonymat.htm>;
- 39) CIVILKA, Mindaugas. 1980 m. *Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių ir elektroninė komercija* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: <http://www.teisininkas.lt/downloads/vk_ir_elk.pdf>;
- 40) Elektroninių mokėjimų terminų žodynas [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-12-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.paymentech.com/glogloe.do>>;
- 41) Elektroninė enciklopedija [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Internetas>>;
- 42) Elektroninė enciklopedija [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-12-02]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Elektronin%C4%97_komercija>;
- 43) Elektroninė enciklopedija [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-02-26]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/E-mail_spam>;
- 44) Internetinis žurnalas *Netalya* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-02-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.netalya.com/fr/Article2.asp?CLE=35>>;
- 45) *Internet Law & Policy Forum. Survey of International Electronic and Digital Signature Initiatives* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.ilpf.org/groups/survey.htm>>;
- 46) *Internet Tax Freedom Act* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-11-20]. Prieiga per internetą: <www.ecommercecommission.org>;

47) LAMANAUSKAS, Tomas. Elektroninio parašo įstatymas Lietuvoje: privalumai ir trūkumai [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-30]. Prieiga per internetą: <www.itc.tf.vu.lt/doc/mokslas/epil.doc>;

48) *Skaitmeninio sertifikavimo centras: apie sertifikatus* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-01-28]. Prieiga per internetą:

<<http://www.ssc.lt/?name=menu&act=show&do=17,108&L=lt>>;

49) *Statistics: US Online Shoppers* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-12-02]. Prieiga per internetą: <http://www.shop.org/learn/stats_ushop_general.asp>;